

בעזהשי"ת

קונטרס מאמרי חז"ל

מאמרי חז"ל השגורות בפי העם ולא נודע מקורם

מהדורא שביעית חדשה ומורחבת עם הרבה הוספות

כמו כן הוספתי קצת לקט דיני גר תושב
ועוד כמה מעלות טובות, כמו שיראה המעיין

כל אלה נלקט ונסדר
ע"י הרה"ג
מוה"ר ירחמיאל זעלצער שליט"א
מחבר ספרי נר למאה

יצא לאור מחדש חודש ניסן
תשס"ג לפ"ק
פה ברוקלין נ.י. יצ"ו

הקדמה

בעזרת השם יתברך. הנה איתא בברכות דף נ"ד אמר רב יהודה אמר רב ארבעה צריכין להודות, יורדי הים הולכי מדברות ומי שהיה חולה ונתרפא ומי שהיה חבוש בבית האסורים ויצא. מאי מברך אמר רב יהודה ברוך הגומל לחייבים טובות שגמלני כל טוב. אביי אמר וצריך לאודווי קמי עשרה דכתיב וירוממוהו בקהל עם וגו'. מר זוטרא אמר ותרין מינייהו רבנן שנאמר ובמושב זקנים יהללוהו.

ובתוספות, ארבעה צריכין להודות יורדי הים וכו' ובתהלים לא חשיב כזה הסדר אלא חשיב הולכי המדבר ראשון, דקרא נקט סדר המסוכנין יותר תחלה וגמרא נקט המצויין תחלה עכ"ל. והנה הרמב"ם ז"ל פרק י' דברכות כתב ארבעה צריכין להודות, חולה שנתרפא וחבוש שיצא מבית האסורים ויורדי הים כשעלו והולכי דרכים כשיגיעו לישוב עכ"ל.

חרי שנקט שלא כסדר הכתוב בתהלים ולא כסדר הגמרא, ובכסף משנה שם לא עמד על זה. ואפשר לומר שס"ל לרמב"ם כמו שכתבו התו' בשם הרבינו יוסף שדוקא חולה שנפל למטה חייב לברך אבל חש בראשו או במעיו אינו מברך, וכזה כתב ג"כ בהגהות מיימוניות שדוקא חולה שנפל למשכב צריך לברך ע"ש, וממילא חולה כזה מסוכן ביותר ע"כ הזכיר תחלה חולה שנתרפא. והנה ברש"י שם כתב ד' צריכין להודות כשיוצאין מן הסכנה עכ"ל, הרי שמדברים מחולה שיש סכנה, וממילא יש סברא לומר שחולה שיש בו סכנה הוא מסוכן ביותר ויש מקום להזכירו תחלה או מטעם שזה שכיח יותר ומצויין יותר. והגם שכתבו התו' בפסחים דף מ"ו שחולה שיש בו סכנה לא שכיח ע"ש, י"ל דלגבי אינך חולה שיש בו סכנה שכיח יותר. וברש"י פ' צו פסוק י"ב הסדר יורדי הים הולכי מדבריות חבושי בית האסורים וחולה שנתרפא ע"ש, וגם זה שלא כסדר הגמרא. ובשו"ת חת"ס או"ח סימן נ"א כתב לחדש שאין חיוב קרבן תודה רק בשלושה אבל ביורדי הים אין חיוב קרבן תודה ע"ש. והקשה על זה בשו"ת אבני נזר או"ח סימן ט"ו שמפורש ברש"י זבחים דף ז' שגם ביורדי הים יש חיוב קרבן תודה ע"ש. ועיין שו"ת מחזה אברהם או"ח סימן ל"ג מש"כ בזה. דוגמא לזה הא דגיטין ל' מיתה

את הקונטרס גם אדמו"ר מפורסם אמר לי שהקונטרס הוא חפלא ופלא ונתקבל ברצון אצל חובבי תורה.

וכבר עסקו בענין זה כמה מגדולי ישראל, בשו"ת אבני חפץ סימן כ"ט, ובשו"ת חיי אשר סימן קצ"ב, ובספר פרדס יוסף פרשת שמות ד', ובשו"ת יהודה יעלה להח"ג ר' יהודה אסאד סימן כ"ג, ובספר בית אהרן להח"ג ר' אהרן מגיד, ובקונטרס מעט צרי להח"ג ר' יוסף צבי האלפערט משאמקוט ועוד בקובצים שונים. וקיימתי בזה לעולם ישנה אדם לתלמידו דרך קצרה. והדברים הארוכים לא הבאתי וגם דברים שהם מפורסמים לכל לא הבאתי, ולקטתי אוכל מתוך אוכל והשאר הנחתי לאחרים כאשר יראה המעיין.

הכותב ירחמיאל זעלצער

בעל המחבר ספרי נר למאה

פה ברוקלין נ.י. יצ"ו

מגזע הש"ך ולמעלה בקודש

שכיחא עשירות לא שכיחא ע"ש. ובתו' סוכה כ"ד דלא חיישינן למיתה לזמן מועט וכזה בתו' ריש יומא. ובפ"י המשנה להרמב"ם דלא חיישינן למיתה פתאומות. ועיין ירושלמי ברכות דף פ"ד ה"ד "שכל החולים הם בחזקת סכנה". ואפשר לומר עוד טעם על הסדר שבגמרא כיון שכן היה הסדר כשיצאו ממצרים קרע להם הים ואח"כ הלכו במדבר וכשבאו לסיני נתרפאו כל החולים וכשקבלו את התורה יצאו לחירות ממלאך המות. אולם בתו' ע"ז דף ג' כתבו אורחא דתלמודא דבהרבה מקומות לא קפדו למנות כסדר וכן הגיורת והשבויה והשפחה שנפדו ושנתגיירו.

ואגב בהגהות מיימוניות שם נתן סימן לסדר הרמב"ם "וכל החיים יודוך סלה", חיים הוא ר"ת חולה יסורין ים מדבר ויסורין מרמז לבית אסורים ע"ש. אולם בטור ובש"ע נתנו ג"כ סימן בפסוק זה לפי סדר הגמרא וחיים הוא ר"ת חבוש יסורים ים מדבר ע"ש. אולם ראיתי בערוך ערך ארבע שכתב בשם רב האי גאון דחולה שנתרפא היינו אפילו חושש בראשו ואפילו בגרונו ע"ש, הרי שזה מחלוקת הקדמונים.

וחנה אני בעניי ביום ל"ג בעומר בסעודה שנערכה לכבוד הלולא דרבי שמעון בן יוחאי במתיבתא בית ישראל דחסידי גור אחר המאמר שאמרתי שם לפני הבחורים שיחיו נפלתי למשכב על מחלת הלב ולקחו אותי תיכף לבית החולים והייתי חולה מסוכן ביותר עד שהרופאים אמרו לבני בבית החולים שאין לי כמעט תקוה להיות בין החיים. אולם בחסדי השם יתברך נשתנה המצב לטובה ויצאתי מבית החולים אחר ג' שבועות, ומצפה אני לרפואה שלימה ולבריאות הגוף במהרה, ואפשר שזכותו של רשב"י עמד לי בזה שדרשתי לכבודו, וכן שמעתי מכמה אנשים שאמרו כן.

וחשבתי שכתובת דברי תורה יהיה במקום קרבן תודה, כדאיתא בסוף מנחות כל העוסק בתורה כאלו הקרב עולה מנחה חטאת ואשם וכו'. אלא אמר רבא כל העוסק בתורה אינו צריך לא עולה ולא חטאת ולא מנחה ולא אשם ע"ש. ועיין תו' בבא בתרא דף ח' ד"ה יתיב שהמתנדב נר לבית הכנסת הוו כמו קרבן ע"ש וכיון שהקונטרס נקרא ג"כ בשם נר למאה ממילא הוו כמו קרבן. ולקטתי וסדרתי הקונטרס מאמרי חז"ל השגורות בפי העם ולא נודע מקורם והנה ב"ה זכיתי להפיץ את הקונטרס ומכרתי קרוב לשני אלפים בזמן קצר ורובם מכרתי בישיבות ובכוללים מקום שיושבים ועוסקים בתורה. וכולם מהללים ומשבחים

א. **אבר מחזק אבר.** שפת אמת פרשת יתרו תרנ"ה. ונמצא בשלי"ה הקדוש מסכת שבועות דף ל"ה. ומקורו בזוה"ק פרשת וישלח דף ק"ע "שייפא מתקיף שייפא".

ב. **אבנט מכפר על גנבים.** עיין ירושלמי יומא פרק ז' ה"ג, עוד שם שמכפר על דוברי שקר, ועיין ערכין דף ט"ז "אבנט מכפר על הרהור הלב".

ג. **אדם דואג על איבוד דמיו** ואינו דואג על איבוד ימיו, דמיו אינם עוזרים וימיו אינם חוזרים. נמצא בספר החיים דף ל"ד.

ד. **אדם נכנס לש"ס בכל גופו.** ר"ת שבת-סוכה. והם שני מצות המקיפות את כל האדם. והגם שיש ג"כ מקוה שאדם נכנס בה בכל גופו אולם מקוה שאני כמו שכתב בחינוך מצוה קע"ה שאין הטבילה מצות עשה רק מי שירצה להטהר מטמאה לא יתכן לו זה אלא בטבילה במים עכ"ל ועוד שאינו נכנס עם הבגדים במקוה משא"כ שבת וסוכה. ואין להקשות ממצות ראית פנים בעזרה ג' פעמים בשנה. אי"ל שאינה נוהגת בזמן הזה בי"ל שאסור ליכנס בנעלים שברגליו מה שאין כן בשבת וסוכה שאדם נכנס עם כל הבגדים שעליו.

ה. **אותיות מחכימות.** נמצא במגדל עוז הלכות אישות פרק ב' ה"ט.

ו. **אזנים לדרך ואזנים לכותל.** נמצא במדרש רבה אמור פרשה ל"ב סימן ב', וברש"י ברכות דף ח' "דאמרי אינשי אזנים לכותל".

ז. **אחר כל קטטה חרטה.** כעין זה במדרש משפטים פ"ל "אין דבר טוב מתוך מריבה" ובמבחר הפנינים שער הענוה י"א, עוד שם אחר כל ענוה שלום. ובספר חסידים סימן פ"ח "אחרית קטטה חרטה".

ח. **אחר סעודה המפסקת מותר לאכול אם עוד היום גדול.** בתו"ת תענית דף ל' כתבו בשם ירושלמי ואין זכר לזה בירושלמי, רק במדרש קינות פיסקא ויגרס בחצץ שיניו. עכ"ל האמרי בינה סימן ב'.

ט. **איזהו חכם המכיר את מקומו.** לשון זה לא נמצא בחז"ל, ובאבות פ"ו הוא אי"ממ"ח דברים שהתורה נקנית. ובאבות פ"ד "איזהו חכם הלומד מכל אדם". ובתמיד ל"ב "איזהו חכם הרואה את הנולד" ועיין פסחים קי"ט "המכיר מקום חבירו בישיבה". בזוה"ק פרשת נשא דף קכ"א "איזהו חכם המבין דבר מתוך דבר". ובספר אהל נפתלי דף מ"ד מביא המאמר "איזה חכם המכיר את מקומו" ומה שאמר על זה הה"ק מראפשיץ.

י. **איזהו כשרה בנשים העושה רצון בעלה.** הובא ברמ"א אבן העזר סימן ס"ט סעיף ז'. ובתנא דבי אליהו רבא פרק ט' איתא "יעל אשה כשרה היתה ועושה רצון בעלה".

יא. **אין אדם מת וחצי תאוותו בידו.** במדרש קהלת פ"א י"ג "אין אדם יוצא מן העולם וחצי תאוותו בידו".

יב. **אין אומן בלא כלים.** כעין זה במדרש רבה שמות פ"מ "כל נגר שאין בידו ארגליא שלו אינו נגר". ועיין פמ"ג או"ח אגרת אי"מאמת אמרת כי אין אומן בלא כלים". ועיין אבות דרבי נתן פרק כ"ב חכם וירא חטא הרי זה אומן וכלי אומנתו בידו.

יג. **אין אורח מכניס אורח.** מקורו בספר בן סירא. ועיין ב"ב דף צ"ח "כדכתיב בספר בן סירא הכל שקלתי בכף מאזנים ולא מצאתי קל מסובין, וקל מסובין חתן הדר בבית חמיו, וקל מחתן אורח מכניס אורח". ובדרך ארץ זוטא פרק ח' איתא אורח מכניס אורח הרי זה מגונה.

יד. **אין החכמה מצויה אצל אוכלי בשר.** מדרש אליהו כ"ד אי"מ ועיין ב"ק דף ע"ב "האי דלא אמרי לך באורתא דלא אכלי בשרא דתורא". ועיין בית שמואל אחרון פ"צו שת"ח צריך לאכול בשר כדי שתהא דעתו צלולה לעיון התורה ודו"ק.

טו. **אין הפרגוד ננעל בפני התשובה.** חבור התשובה להמאירי מאמר אי"מ פרק א', ובב"מ דף נ"ט איתא "שלשה אין הפרגוד ננעל בפניהם, אונאה, גזל וע"ז" ע"ש, ולא נזכר שם תשובה.

טז. **אין הקב"ה מונה דפים אלא שעות.** נמצא בספר פלא יועץ אות לי דף י' ד"ה ואפילו חכם.

יז. **אין התחלה בלא סוף.** מקורו בספר צרור המור פרשת ואתחנן.

יח. **אין חכם כבעל הנסיון.** נמצא בבעל עקידה שער י"ד, ועיין מאור עינים סוף פי נשא "ואין חכם כבעל הנסיון".

יט. **אין יום בלא רתת ואיום,** אין לילה בלא יללה, אין שעה בלא רעה, אין רגע בלי פגע. בשל"ה הקדוש מסכת יומא פי דרך חיים.

כ. **אין יקר בנבראים כמו הזמן.** יערת דבש דף כ"ט דפוס וורשא.

כא. **אין ישראל נגאלין אלא בזכות האמונה.** כן הוא בספר ישמח משה ריש פי מטות בשם מדרש ע"ש. ואמרו לי כמה ת"ח שלא מצאו מדרש זה בחז"ל ובאמת הוא במדרש תנחומא פי בשלח סימן י' בזה הלשון "ואין הגליות עתידות להגאל אלא בשכר אמונה שנאמר אתי מלבנון כלה וגוי תשורי מראש אמנה". וכזה עוד בילקוט הושע רמז תקע"ט ע"ש. ועיין בספר אגרא דפרקא סימן קכ"ו דאמרו רז"ל "בזכות אמונה נגאלו אבותינו ממצרים דכתיב ויאמן העם וגו'" ע"ש ויהי רצון שנזכה לגאולה שלימה בבי"א.

כב. **אין לאכול מקצה האחרון של פת לחם שהוא קשה לשכחה.** כן שמעתי. והנה לא ידעתי מקור לזה אבל גם אני נוהג כן מעולם וצריכין למיחש למאי דברייתא חוששין. לשון הספר שו"ת מנחת יצחק חלק ט' סימן ח'. ובשו"ת משנה הלכות מהדורא תניינא סימן קמ"ט כתב לפי מה דקיי"ל באו"ח סימן ק"פ דכל מי שאינו משייר פת על שלחנו אינו רואה סימן ברכה לעולם ומקורו בסנהדרין דף צ"ב ע"ש ולכן נהג עלמא לשייר מהסוף של הלחם ומזה נשתרבב המנהג שאין לאכול הקצה וממילא משייר קצת מן הפת עכ"ל.

כג. **אין לך דבר שעומד בפני הרצון.** בזוה"ק פי תרומה דף קס"ב "כל מלין דעלמא לא תליין אלא ברעותא". ראשית חכמה שער הקדושה פרק י"ז.

כד. **אין מגלין אותו אלא לצנועין.** בקידושין דף ע' איתא "שם בן ארבעים ושתים אותיות אין מוסרין אותו אלא למי שצנוע ועניו". עיין רשב"ם פרשת שמות בפסוק "זה שמי לעלם שאין מגלין אותם אלא לצנועין".

כה. **אין מלך בלי מלכה.** במדרש איכה פרשה ה' סימן י"ט איתא בזה"ל "וכי יש ישיבה בלא כסא ויש מלך בלא מטרונא" ע"ש. והמאמר אין מלך בלא עם כבר הראו מקומו בספר כד הקמח דף ר"ה.

כו. **אין משיבין על דרש.** נמצא בספר פענח רזא ז' א' ובעניי י"ל עם הא דאיתא בקידושין דף ל"ז אלה החוקים אלו המדרשות והמשפטים אלו הדינים. וכתב הגר"א באדרת אליהו פי ראה שהמדרש הוא חוק ונגד השכל וראי מהא דאיתא בגמרא פשיטא למה לי קרא ותירצו שיכול ללמוד מק"ו להיפך ובא הקרא להורות על ענין שהוא נגד השכל עכ"ל ועם זה אמרתי לפרש הא דאיתא בתענית דף ה' יעקב אבינו לא מת א"ל וכי בכדי ספדו ספדניא וכו' א"ל מקרא אני דורש ע"ש ועל דרש אין להקשות ודו"ק כי קצרתי ועיין סוף הקדמת מו"נ "אמרו אין מקשין באגדה". וכזה בתשובות הגאונים זכרון לראשונים סי' שני"ג.

כז. **אין נביא חשוב בעירו.** כן הוא בשו"ת חת"ס חו"מ סימן כ"ב ד"ה מ"מ עיניו יראו בשם חז"ל. ולא מצאו בחז"ל. ועיין בספר רבינו יוסף יעבץ על אבות פי"ג משנה ט"ו. ובמכלול הראה מקומו מדרש שמואל על אבות שם. אהבת עולם למחר"ש אלגזי עמוד כ"ח. ועיין שבת דף קמ"ה "במתא שמאי בלא מתא תותבאי", וברש"י "בעירי איני צריך להתכבד אלא בשמי ובמקום שאינו עירי תלוי בשמלתי".

כח. **אין נכרת הטובה אלא בחסרונה.** ספר מלאכת מחשבת פרשת ויחי.

כט. **אין עניות בצבור.** בירושלמי גיטין פי"ג "צבור לא מיעני", ובר"ח הוריות דף י' "אין צבור עני". ונעלם זה מבעל המכלול.

ל. **אין צובע באוכלין.** מובא בש"ע סימן ש"כ ס"ק י"ט, ולא נמצא בחז"ל, ומקורו בספרי הגאונים.

לא. **אין תענוג כהתדבקות ביראה הטהורה.** קדושת לוי, מובא בספר החסידות דף מ"א.

לב. **איניש באיניש פגע טורא בטורא לא פגע.** לא נודע מקומו ושגור בפי כל, יש להוסיף שבספר דברי תורה להח"ק ממונקאטש זצ"ל מהדורה ד' סימן נ"ח מביא מאמר זה וכתב שם שזה מאמר חז"ל שגור בפי העולם כולו ולא מצאתיו כלל בש"ס ולא במדרש. ומפרשו בשני פנים ע"ש.

לג. **אם היתה חבורת מצוה או קדוש החודש מותר לאבל ליכנס לשם.** במרדכי פ"ג דמועד קטן הובא בב"י יו"ד סימן שצ"א בשם ירושלמי. ובאמת לא מצאתי זה בירושלמי רק הוא מובא במסכת שמחות. עכ"ל האמרי בינה סימן ב'.

לד. **אם הסוף הוא טוב אז הכל טוב.** מאמר שגור בפי העולם. ובפסיקתא זוטרותא בראשית מ"ז כ"ח איתא "סופך טוב כולן טוב", ודומה ללשון זה איתא בברכות ד"ף י"ב "הכל הולך אחר החתום". ולעומת זה מצינו בפרקי דר"א פרק מ"ב "הכל הולך אחר הראש". ועיין עירובין דף מ"א "בתר רישא גופא אזיל" ועיין ירושלמי סוטה פ"ח ה"י "רי מאיר קרא לסוף ראש". ועיין סוטה מ"ה "מוליכין הראש אצל הגוף דברי ר"א ר' עקיבא אומר הגוף אצל הראש" וברע"ב שם כתב דהלכה כרבי עקיבא.

לה. **אם לא יועיל לא יזיק.** נמצא בספר שבט מוסר דף רפ"ט, ובחקדמת מחיר יין להרמ"א.

לו. **אם קבלה היא נקבל.** במסכת יבמות דף ע"ו איתא "אם הלכה היא נקבל" ע"ש.

לז. **אם רבים עשה תשובה דינה כתשובה מאהבה.** בספר ישמח משה פרשת האזינו. וכתב על זה הה"ק מסאטמאר זצ"ל הגם שאין לזה מקור מ"מ בודאי הוא ראה כך ברוח קדשו ובודאי הכי איפסקא הלכתא במתיבתא דרקיע עכ"ל.

לח. **אם תעזבני יום יומים אעזבך.** בירושלמי סוף ברכות "יום תעזבני יומים אעזבך". וברש"י פ' עקב י"א י"ג "כתיב במגילת סתרים אם תעזבני יום יומים אעזבך". וברש"י פ' עקב י"א פסוק י"ג "כך שנויה באגדת שמואל במגילת חסידים".

לט. **אמונת זה סדר זרעים.** בשבת דף ל"א. ובתו' שם בשם ירושלמי שמאמין בחי העולמים וזורע ע"ש וכתב במהר"ץ חיות מגילה דף י"ב שלא נמצא בירושלמי שלנו ע"ש כל הענין ובאמת הוא במדרש פ' נשא י"ג סימן ט"ו "עדות ד' נאמנה זה סדר זרעים שהוא מאמין בחיי העולם וזורע" וכזה הוא ג"כ במדרש תהלים מזמור י"ט.

מ. **אמרו זכרונם לברכה חתן ביום חופתו כאלו עמד על הר סיני.** כן הוא בספר ארחות חיים לרבינו אהרן הכהן מלוניל אחד מבעלי התוספת. ובשם הגדולים למרן חיד"א כתב שהיה בזמן הרמב"ן. ומקורו בחז"ל לא מצאתי.

מא. **אמרו על רב תלמיד רבינו הקדוש שלא שח שיחה בטלה כל ימיו.** רמב"ם פ"ב מדיעות וכתב בכסף משנה שם מצאתי כן על ר' יוחנן בן זכאי אבל על רב איני יודע כעת מקומו עכ"ל. ובשו"ת מקום שמואל הראה מקומו בחגיגה דף ה' אמר רב אפילו שיחה יתירה שבין איש לאשתו מגידין לו לאדם בשעת מיתה ע"ש. ועיין עשר מילין דחסידותא להח"ק מראדזין שכתב שאין ראיה משם ע"ש. ועיין רבינו חננאל יומא דף י"ט אמר רב המפסיק בעת שקורא בתלמוד ושח שיחת חולין עובר בעשה עכ"ל.

מב. **אמרו עליו על אליהו הנביא** שהוא מקריב תמידין בבית המקדש אע"פ שהוא שמש שהרי בקדושתו הוא עומד כדאיתא במגילה דף כ"ח ואתיא כי הא דתנינן בסוף עדיות מקריבין אע"פ שאין בית ואפשר שנגזזו לו קופות מתרומות הלשכה כדי שיהיו באים משל ציבור. ואינו רחוק להאמין שיהיו אבות העולם עומדים על גביו למעמד והימן אסף וידיתון משוררים ומעורות הקדשים דכתיב בהו לו יהיה אמרו שהוא עושה מגלות מגלות וכותב זכיותיהם של כל אחד מישראל. לשון הספר עשרה מאמרות. אם כל חי חלק ג' סימן כ"ג ובחז"ל לא מצאתי.

מג. **אנכי ולא יהיה לך בדיבור אחד נאמרו.** כדאיתא בסוף מכות וכן פירש בספר המצות, מגדל עוז הלכות יסודי התורה פ"א ה"ו, והקשו שלא נמצא כן במסכת מכות רק אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענום ע"ש גם בירושלמי נדרים פ"ג הלכה ב' שחושב שם כל הדברים שנאמרו בדיבור אחד לא נזכר כלל אנכי ולא יהיה לך. ועיין אוה"ח הקדוש פ' ברכה ל"ג פסוק ג' מה שכתב בזה גם בילקוט פ' יתרו רמז רצ"ה לא נזכר מזה. ועיין עוד ליקוטי יהודה פ' יתרו דף ק"מ שכתב דאיתא בפרקי דר"א פרק מ"א אנכי ולא יהיה לך בדיבור אחד נאמרו. ועיינתי שם ולא מצאתי וצ"ע כעת. ועיין הוריות דף ח'. ועיין רש"י פרשת יתרו "את כל הדברים האלה" מלמד שאמר הקב"ה כל הדברות בדבור אחד. ובתקוני זוה"ק ריש תיקון ל"ב בראשית מאמר קדמאה לכלא ואיהו כלול תרין דבורין אנכי ולא יהי דאתאמרו בדבורא חדא.

מד. **אסור לכבות הנר בפיו.** רבים שאלו ממני להראות מקור למאמר זה ובאמת נמצא בספר כל בו סימן י"ח ארבעה דברים העושה אותן דמו בראשו היושב בצלו של מת. והעומד ערום לאור הנר. והמכבה את הנר בפיו. והמשמש מטתו לאור הנר ע"ש.

מה. **ארבע משלים אמרו רז"ל,** אם יכבס אדם שק ויתלבן תמצא דעת בכסילים. ואם יעלה חמור בסולם תמצא דעת בנשים. אם ידור גדי עם נמר תדור כלה עם חמותה. ואם ימצא עורב כולו לבן תמצא כשרה בנשים. בספר ראשית חכמה בחופת אליהו רבה סוף שער ד'. ועיין זוה"ק ח"א דף קכ"ו "אמאי כל מיני חרשין וקיסמין לא מצינו אלא בנשים א"ל כשבא נחש על חוה הטיל בה זוהמא ולא בבעלה", עוד שם שאשה בימי טומאתה שורה עליה רוח הטומאה ואז אם תעשה כשוף תצליח בידה ע"ש כל הענין.

מו. **אשה דעתה קצרה ושערה ארוך.** פלא יועץ דף ה' להר"א פאפו. ועיין סנהדרין דף ס"ז "רוב נשים מצויות בכשפים". ועיין אבות פ"ד "מרבח נשים מרבח כשפים". ועיין עירובין דף ס"ד "בדורות האחרונים בנות ישראל פרוצות בכשפים". ועיין מסכת סופרים סוף פרק א' "הכשירה בנשים בעלת כשפים".

מז. **אשרי מי שחתמו ימיו במהרה.** אגרת הרמב"ם לבנו, מובא בהקדמת שו"ת חת"ס יו"ד ועיין שבת דף קנ"ב, ימי הרעה אלו ימי הזקנה. ועיין רמב"ן פרשת בראשית פרק ה' פסוק ד' "אבל הצדיקים בדורותם יראת ד' תוסיף בהם ימים" עכ"ל. בספר גדולת יהונתן אייבשיץ באגרת כתב בו "כי את אשר יאהב ד' יקראהו אליו מהר" ע"ש כל הענין.

מח. **אתמול מלאך והיום גלח.** במדרש תנחומא פ' משפטים איתא "אתמול מלאך והיום שוטה" ובספר החסידות פרק ט"ז כתב שיש מאמר, "פעם מלאך ופעם גלח".

מט. **אתרוג המורכב פסול.** דין זה מפורסם בכל ספרי האחרונים ולא נמצא זכרו לא בש"ס בבלי ולא בירושלמי ולא בזוה"ק וגם לא בספרי הראשונים. והראשון שמזכיר דין אתרוג המורכב הוא בשו"ת מהר"ם אלשיך סימן ק"י ובשו"ת הרמ"א סימן קכ"ו ע"ש. וזה פלא שגם הרמ"א בש"ע במפה שלו לא הזכיר דין זה וגם הב"י שהיה בזמנם לא הזכיר מזה בש"ע. ובשו"ת הרמ"א סימן קי"ז כתב שלא להוציא לעז על הראשונים שנהגו לברך על אתרוג המורכב בשעת הדחק והמברך עליו יצא בדיעבד, דלא כהלבוש שכתב שהם פסולים מדאורייתא ע"ש. ואין לומר שהראשונים לא ידעו ממעשה ההרכבה הלא במסכת כלאים במשנה כבר נזכר הענין של הרכבה ולמה לא הזכירו חז"ל מדין זה הלא יש הרבה דינים בש"ס שהם רחוקים מהמציאות ואעפ"כ נזכרו בש"ס וצ"ע. ועיין שו"ת אבני נזר חו"מ סימן קט"ו שכתב "שע"כ לא חשש הרבי מלובלין לחשש מורכב מאחר שהב"ח התיר בתשובה המורכבים שמראיהם מראה אתרוג" וכו' ע"ש.

נ. **בארץ ישראל גם נכרי מצווה על המצות מה שאין כן בחוץ לארץ.** אדרת אליהו דברים א' פסוק ו'.

נא. **באת שבת באת מנוחה.** נמצא ברש"י מגילה דף ט', וברש"י פ' בראשית בפסוק ויכל אלקים, ובתו' סנהדרין ל"ח, ובזמירות של שבת.

נב. **בדליכא כולי עלמא לא פליגי, כי פליגי בדאיכא.** לא נודע לי מקומו, ועיין ב"ק כ"ז "היכא דאיכא פסידא כ"ע לא פליגי, כי פליגי היכא דליכא פסידא".

נג. **בחכמה הבט למעלה ממך ובעושר הבט למטה ממך.** מאמר החכם הובא בחבור התשובה לרבינו המאירי מאמר א' פ"ז והמפרש שם כתב לא מצאתי מקורו ע"ש.

נד. **בין הרועה והזאב נבקע השה,** כך אמרו ישראל למשה מבינך לבין פרעה אנו מתים. מדרש תנחומא פ' וארא סימן ו'.

נה. **כתיב בלע המות לנצח** וכתיב והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול כד שמע קל שיפוצא זימנא חדא בהיל ולא בהיל וכד שמע תניין אמר ודאי זהו שיפוצא דיתקע בשופר גדול ומטא זימניה למתבלע ומתערבב ולית ליה פנאי למעבד קטגוריא, עכ"ל תו' ר"ה דף ט"ז בשם ירושלמי. ולא נמצא בירושלמי שלנו. עכ"ל ספר אמרי בינה סימן ב'.

נו. **במקום שאין מכירין אותו מותר לומר צורבא מרבנן אנא.** בנדרים דף ס"ב י"שרי ליה לאיניש לאודועי נפשיה באתרא דלא ידעי ליה". עוד שם י"שרי ליה לצורבא מרבנן למימר צורבא מרבנן אנא".

נז. **בן שלש לאותיות.** כ"כ הרד"ק בפ' וירא בפסוק ויעש אברהם משתה גדול ע"ש דהיינו שבן ג' שנים יש ללמדו אותיות התורה. ובדרכי משה יו"ד סימן רמ"ה כתב כן בשם האברבנאל אבות פ' עשרה מאמרות ע"ש, ולא הראה מקומו בחז"ל. ועיין תנחומא פ' קדושים י"ד י"שלש שנים יהיה לכם ערלים, שאינו יכול לדבר, ובשנה הרביעית אביו מקדישו לתורה".

נח. **בעוד הברזל חם הלמו.** כעין זה נמצא בסנהדרין דף ל"ג "אדמוקדך יקיד זיל קוץ קרד וצלי".

נט. **ברא כרעיה דאבוה.** בעירובין דף ע' "יורש כרעיה דאבוה", ובתו' יבמות ג' "בן כרעיה דאבוה", וברשב"ם ב"ב דף קכ"ח הלשון "דבן ירך אביו הוא", וברא"ש ב"ק פ"א סימן ו' "דסברא מוחלטת היא דיתמי כרעיה דאבוהון" ע"ש.

ס. **ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד.** הנה פסוק זה הוסיפו חז"ל בק"ש לאומרו אחר שמע ישראל הגם שפסוק זה לא נמצא בתורה ולא בנביאים ולא

בכתובים, ובפסחים דף נ"ו איתא "אמרו לו בניו ליעקב שמע ישראל ד' אלקינו ד' אחד כשם שאין בלבך אלא אחד כך אין בלבינו אלא אחד, באותה שעה פתח יעקב אבינו ואמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, אמרי רבנן היכי נעביד, נאמרוהו לא אמרו משה רבינו, לא נאמרוהו אמרו יעקב, התקינו שיהו אומרים אותו בחשאי" ע"ש. הרי שפסוק זה כבר היה נודע להאבות הקדושים ואעפ"כ לא נזכר בתנ"ך וזה פלא. והנה במדרש סוף פ' ואתחנן איתא "בשעה שעלה משה למרום שמע למלאכי השרת שהיו אומרים להקדוש ב"ה ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד והוריד אותה לישראל, ולמה אין ישראל אומרים אותו בפרהסיא, אמר ר' אסי למה הדבר דומה לאחד שגנב קוזמין מתוך פלטיין של מלך נתנה לה לאשתו ואמר לה אל תתקשטי בה בפרהסיא אלא בתוך ביתך, אבל ביום הכפורים שהן נקיים כמלאכי השרת הן אומרים אותו בפרהסיא בשכמל"ו עד כאן לשון המדרש". וברבינו בחיי פ' ואתחנן מביא מדרש זה בלשון כזה "ולמה אומרים אותה בלחישא אלא כשעלה משה למעלה גנבו ממלאכי השרת ולמדו לישראל ואמר להם אמרו אותו בלחישא" ע"ש, וכלשון הזה ממש הוא באבודרהם. ולפי הנ"ל שכבר היה נודע פסוק זה להאבות הקדושים למה היה צריך מרע"ה לגנוב מן המלאכים הא בודאי גם הוא ידע מזה. עוד יש לדקדק שהנביא יחזקאל מזכיר שירת המלאכים שאמרו ברוך כבוד ד' ממקומו. וישעיה הנביא מזכיר שירת המלאכים שאמרו קדוש קדוש קדוש ד' צבאות מלא כל הארץ כבודו. ולא אמרינן שגנבו ממלאכי השרת, ועוד למה לא הזכירו גם הם פסוק זה שאמרו בשכמל"ו. וענין זה הוא מהנסתרות לד' אלקינו, וכשם שקבלתי שכר על הדרישה כך אני מקבל שכר על הפרישה, כלשון הגמרא פסחים דף כ"ב או כלשון הגמרא ב"ק דף מ"א כשם שקבלתי שכר על הדרישה כך קבלתי שכר על הפרישה ודו"ק. ואגב בצל"ח בפסחים נ"ו כתב דאם אמר רק שמע ישראל מותר לומר ברוך שם בקול רם כיון דכל הטעם שאמרים בחשאי הוא שלא יהא הפסק בין שמע לואהבת אבל כשאומר רק פסוק אחד מותר לומר ברוך שם בקול רם. דמטעם זה אומרים בתפלת יום כפור קטן שמע וברוך שם בקול רם ע"ש. ובפוסקים לא מצאתי. ועיין מדרש רבה פרשת ואתחנן מהיכן זכו ישראל לק"ש א"ר פנחס בר חמא ממתן תורה וכו' ומשה אמר בשכמל"ו ע"ש וזה דלא כפסחים הנ"ל וצ"ע. ובכתבי הריז"ל איתא ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד "אינן שית תיבין נגד שית גדפין. ואיתא בחגיגה דף י"ג דבימי יחזקאל נתמעטו כנפי החיות. ואיתא בנועם אלימלך שבי

תיבת החסרים הם כבוד מלכותו. ובאוהב ישראל פרשת וישב איתא ע"י תיבות הם לעולם ועד ע"ש. ואפשר שמטעם זה לא נכתב הפסוק בפירש ע הנביאים כיון שעתיד להתמעט.

סא. **ברית כרותה ללשון הרע שתתקבל על הלב.** כן הוא באלשיך קהלת ס"ז. ועיין מדרש תנחומא פ' מצורע אמר ר' פדת ברית כרותה להקב"ה כל מי שמספר לשון הרע ילקה בצרעת.

סב. בטור או"ח סימן מ"ו כתב **דברכת המקדש שמו ברבים נתקן על פי הירושלמי** ובב"י שם לא הראה המקור וחפשתי ולא מצאתי בירושלמי רק בתנא דבי אליהו סוף פרק כ"א. עכ"ל האמרי בינה סימן ב'.

סג. **בשעה שנוף הקב"ה בלבנה ונפלה נפלו ניצוצות ממנה על פני כל הרקיע** וכבו המאורות. ונקראו כוכבים על שם שכבו מאור הלבנה. תוספות הראש על התורה פרשת בראשית

סד. **בשעה שתקן משר"ע לקרות בתורה** תקן ג"כ תקנה זו שכל אחד יקרא שנים מקרא ואחד תרגום. עיין ערוך השלחן סימן רפ"ה. ובעניי לא מצאתי בחז"ל.

סה. **בשר ששהה ג' ימים בלא מליחה נתייבש דמו בתוכו ולא יצא עוד.** דין זה לא נזכר בש"ס, ובטור יו"ד סימן ס"ט מביאו בשם הגאונים.

סו. **ג"ן סדרים בתורה.** בספר הפרדס לרש"י סימן י"ג איתא "כל פרשיות שבתורה נ"ג". ובתיקוני זוה"ק תיקון כ"ח איתא "גן נעול איהו אורייתא דבכתב, דאיהו ג"ן סדרים דאורייתא". ועיין שם הגדולים אות ג' בסופו "הקשה מהר"ם זכות שהם נ"ד ותיירץ שנצבים וילך הם על פי רוב מחוברים ומהר"ש אבוהב תירץ שפרשת ברכה אין קורין אותה בשבת אלא ביום שמחת תורה הלכך לא באה בחשבון" וכו' ע"ש.

סז. **דבר אל עצים ואל אבנים.** מאמר שגור בפי כל ולא נמצא בשום מקום פסוק כזה. ודומה לפסוק זה איתא במלכים א' ה' "וידבר על העצים מן הארז אשר בלבנון".

סח. **דברים היוצאים מן הלב נכנסים ללב.** לשון זה שגור בפי כל, ובברכות דף ו' "כל אדם שיש בו יראת שמים דבריו נשמעין". בשל"ה הקדוש שער האותיות בשם ספר הישר לר"ת "כל דבר שיצא מן הלב יכנס בלב וכו'" ע"ש.

סט. **דעת בעל הבית הוא היפך דעת תורה.** מקורו הוא בסמ"ע חו"מ סימן ג' ס"ק י"ג. ועיין מהרש"א ב"ב דף ע"ט "אדם תועה מדרך השכל כי שכלו של אדם תועה ויסכל בכמה דברים אבל התורה היא דרך השכל שלא יכשל בו" עכ"ל. וברש"י פרשת וירא פרק י"ח פסוק ה' "בתורה בנביאים ובכתובים מצינו דפתא סעדא דלבא" וקשה למה צריך לראיות על זה הלא כל אדם יודע זאת. וי"ל ללמד שאין סומכין על דעת בעל הבית רק על דעת תורה.

ע. **דרך ארץ קדמה לתורה.** בריש תנא דבי אליהו "מלמד שדרך ארץ קדמה לעץ החיים ואין עץ החיים אלא תורה". ובמדרש ויקרא פ"ט "כ"ו דורות קדמה דרך ארץ את התורה". ובתוס' ישנים יומא דף פ"ה כתבו בשם ר"ת שתי"ת טפל לד"א מדתני יפה ת"ת עם דרך ארץ והקשו מהא דאיתא באבות פרק ו' שהתורה נקנית במיעוט דרך ארץ וראיתי בשם הה"ק ר' אלחנן זצ"ל שיש ב' מיני דרך ארץ אחד הוא אומנות או סחורה ואחד הוא מדות טובות ולזה כיון ר"ת. ועיין ספר המקנה קידושין מ' שכתב שיש ב' פירושים "בכל שישנו במקרא ובמשנה ובד"א" א' הוא משא ומתן ב' הוא שדעתו נוחה ומעורבת עם הבריות.

עא. **האדם הוא עולם קטן.** נמצא בספר יצירה קי"ב. ועיין סנהדרין ס"ה רב חנינא ורב אושעיא הוו יתבו כל מעלי שבתא ועסקי בספר יצירה ומיברי עגלא תילתא. ועיין רש"י חגיגה דף י"ג סתרי תורה כגון מעשה המרכבה וספר יצירה ומעשה בראשית.

עב. **האוכל פירות בשוק דומה למלך.** נמצא בספר פחד יצחק ערך אוכל. ועיין קידושין דף מ' "האוכל בשוק הרי זה דומה לכלב, ויש אומרים פסול לעדות, אמר רב אידי בר אבין הלכה כיש אומרים". ובתו' שם כתבו שדווקא סעודה בפת אסור לאכול בשוק שגנאי ביותר. ובמסכת כלה רבתי פ"י האוכל בשוק חבירו של כלב והני מילי בנהמא ומידי דרעבתנותא אבל מידי אחרינא לא ע"ש.

עג. **האי מאן דדמיך בריש שתא דמיך מזליה**. דרכי משה סימן תקפ"ג בשם ירושלמי. אולם בירושלמי שלנו לא נמצא וזה ידוע שהרבה דברים נמצא בראשונים בשם ירושלמי ולא נמצא בירושלמי שלנו. ועיין אמרי בינה להמהר"ץ חיות סימן ב' ששאל אותו חכם אחד להראות לו המקור של המאמר "האי מאן דדמיך בריש שתא וכו'" והשיב לו שלא נמצא בירושלמי שלנו, ומביא שם עוד הרבה מאמרים שכתבו הראשונים בשם ירושלמי ולא נמצא אצלינו.

עד. **האמת יעשה דרכו**. לשון זה נמצא בשמונה פרקים להרמבם סוף פרק ד' והאבן עזרא משלי ט' א' כתב האמת יורה דרכו עיין שם.

עה. **הגהת ספרים עבירה הוא וראוי לנדות עליה ולייטי עליה רבנן**. כן הוא בחדושי הרמב"ן ב"ב דף קל"ד ע"א. והראב"ד בפרק המדיר "כתב ויד המוחקת תיקצץ שמוחק הספרים כשורפי תורה" ע"ש. ועיין אריכות בענין זה בשדי חמד אסיפת דינים מערכת ה' בתחילתו.

עו. יש מדרש מפורסם הובא בתורת משה לרבינו החת"ס פ' וישב ובדרשות החת"ס ובכתב סופר פ' ויצא ובליקוטי חבר בן חיים פ' וישלח ובילקוט אליעזר ערך חנוכה. ובספר זכרון זאת להח"ק החוזה מלובלין פרשת מקץ. ועוד בהרבה ספרים. **הדודאים נתנו ריח זה ראובן ועל פתחינו כל מגדים זה נר חנוכה**. ולא נודע לי מקורו בחז"ל. ואפשר לפרשו בפשיטות שע"י הדודאים שמצא ראובן נולד יששכר שלמד תורה כדכתיב ומבני יששכר יודעי בינה לעתים ואיתא ברש"י פ' ויחי ויט שכמו לסבול עול תורה ויהי למס עובד לפסוק להם הוראות של תורה וסדרי עבודת ע"ש. ועל פתחינו כל מגדים זה נר חנוכה שמרמז ג"כ על תורה כדאיתא בספר הקדוש תפארת שלמה לחנוכה ד"ה גדולים מעשי ד'. בחינת נ"ח הוא מאור העליון אור התורה וכן אמרו ז"ל מאי חנוכה דת"ר פ"י ששואל מה ענין חנוכה ומתרץ דת"ר ללמוד דברי רבנן וסברתם ע"ש הרי שענינם אחד. ועיין שבת דף כ"ג אמר רב הונא הרגיל בנר הוי"ן לו בנים ת"ח, וברש"י דכתיב כי נר מצוה ותורה אור, ע"י נר מצוה דשבת וחנוכה בא אור דתורה עכ"ל וגם שמן מרמז לתורה כדאיתא בברכות דף נ"ז הרואה שמן זית בחלום יצפה למאור תורה שנאמר ויקחו אליך שמן זית, וגם מנורה מרמז לתורה כדאיתא

בב"ב דף כ"ה הרוצה שיחכים ידרים ושיעשיר יצפין וסימנך שלחן בצפון ומנורה בדרום. עוד י"ל הדודאים נתנו ריח זה ראובן עם מש"כ באלשיך הובא במדרש תלפיות ערך דודאים שלא נתעברה ע"י הדודאים כליל שבועות ע"כ זכה יששכר לתורה וזה תורה שבכתב כמש"כ בספר מגן אברהם להה"ג מטריסק זצ"ל ועל פתחינו כל מגדים זה חנוכה שאז הזמן של קבלת תורה שבעל פה ע"ש.

עוד יש לפרש עם הא דאיתא בילקוט ריש פרשת שמות שראובן נולד ב"ד כסלו. דכתב בספר מגן אברהם להה"ק המגיד מטריסק זצ"ל דכשם שחג שבועות שהוא זמן קבלת התורה שבכתב כמו כן חנוכה שהוא הזמן של קבלת תורה שבעל פה וכשם שקבלת תורה שבכתב הוא בחודש ג' מחדשי הקיץ כמו כן בחודש הג' מחדשי החורף בכ"ה בכסלו הוא הזמן של קבלת תורה שבעל פה ע"ש. ובזה יש לפרש הדודאים נתנו ריח זה ראובן רמז לתורה שבעל פה כדאיתא במדרש לפרש סוף הפסוק חדשים גם ישנים הללו דברי תורה והללו דברי סופרים ע"ש זה ראובן שנולד בכסלו ועל פתחינו כל מגדים זה נר חנוכה דבחנוכה הוא הזמן של קבלת תורה שבעל פה ונמצא שראובן יש לו שייכות לחנוכה.

עז. **הדעתן שבאנשים צריך לשאול עצה**. נמצא במבחר הפנינים שער שאלת העצה. ובאבות פ"ד משנה ח' "אל תהי דן יחידי". וברע"ב שם כתב שמדרכי החסידות הוא שאפילו מומחה לא יהא דן יחידי. ובתוספות יו"ט שם כתב שאיתא בטור חו"מ ריש סימן י' כי ברוב משא ומתן ירד לעומקו וסתם משא ומתן הוא לא עם עצמו אלא עם זולתו. ועיין מאירי אבות פ"א הפיקח שבאנשים צריך לעצה.

עח. **ההכרח לא ישובח ולא יגונה**. נמצא במהרש"א חולין דף ז', ובמהרש"א נדה דף ט"ז ד"ה טפה. ובמכלול כתב שנמצא בב"ב דף פ' ע"ש וזה טעות.

עט. **הושענא רבה יום השביעי של חג הסוכות הוא יום הדין ופתקין נפקין מבי מלכא**. הנה ברש"י בבלי וירושלמי וגם בכל המדרשים שלנו לא נזכר שהושענא רבה הוא יום הדין רק מקורו הוא בזוה"ק פ' צו דף ל"א. וכתב בספר עיונים במקרא וזה לשונו איך יתכן שהושענא רבה שהוא יום חתימת הדין לכל העולם כולו וקרוב במעלתו ליום הדין של ראש השנה ויוה"כ ואעפ"כ לא מצינו

לחז"ל לא בבבלי ולא בירושלמי שיזכירו ענין זה כלל עכ"ל. ועיין שם מה שכתב לתרץ דבר זה. ובעניי מצאתי רמז לזה בתורה בהא דכתיב בפי פנחס. וביום השביעי פרים שבעה וגו'. במספרם כמשפטם. ותיבה זו לא נמצאת רק בראש השנה ובהושענא רבה. ומשפט הוא דין ובכל ימי חג הסוכות כתיב כמשפט לשון יחיד ובשני ימים האלו כתיב לשון רבים כמשפטם לרמוז שהוא יום הדין לרבים. גם איתא במשנה ר"ה דף ט"ז בארבעה פרקים העולם נידון בפסח בעצרת בר"ה ובחג נידונין על המים. והושענא רבה הוא סוף החג נמצא שהוא יום הדין. גם איתא בריש תענית רמז לניסוך המים מן התורה נאמר בשני ונסכיהם ונאמר בשני ונסכיה ונאמר בשביעי כמשפטם ע"ש הרי שבתיתב כמשפטם יש רמז שנידונין בו על המים.

פ. **הזמן היא אבידה שאינה חוזרת.** בספר שם ושארית ישראל בהקדמת נכד המחבר כתב שמאמר זה נובע מהתוי ב"ב דף כ"א ד"ה ומקרי דרדקי, שכתבו דאותה שעה שמלמד להם טעות הם מתבטלים ואותה שעה אין יכולין להחזיר לעולם עכ"ל. ובמדרש שמואל ה' כ"ג אין אבדה כאבדת הזמן. ועיין תנא דבי אליהו זוטא ט"ז "אוי לה לינקותא דאזלא ולא הדרא".

פא. **החוטא עתיד ליתן את הדין על שגרום להיקצר חייו** וזה שכתוב ביונה א' ואל תתן עלינו דם נקי. הגר"א ביונה א' פסוק י"ד.

פב. **החושד בכשרים פסול לעדות.** מקורו בשו"ת מהר"ם בר ברוך סימן תתק"כ, ובגמרא שבת דף צ"ז איתא "החושד בכשרים לוקה בגופו" ולא נזכר שפסול לעדות. ועיין גליוני הש"ס שם ובספר פרדס יוסף שמות ד' מה שכתבו בזה.

פג. **הטעם שצותה תורה למול ביום השמיני הוא כדי שיתחזקו כחות הילד.** כן הוא במורה נבוכים חלק ג' פרק מ"ט. והקשו על זה הלא בנדה דף ל"א איתא הטעם כדי שלא יהיו כלם שמחים ואביו ואמו עצבים. וכתב בתו"ת פי תזריע י"ב סימן כ"ב שכן הוא במדרש דברים פ"ו סימן א' "ולמה התינוק נימול לחי' שנתן הקב"ה רחמים עליו כדי שיתחזקו כחותיו". והטעם שבחר הרמב"ם בטעם זה כיון שהטעם של הגמרא לא שייך בזמן הזה שנוהגים חומרא בדם טוהר ע"ש.

פד. **היום כאן ומחר ויברח.** כן הוא בשו"ת נחלת שבעה סימן א'. אולם בברכות דף כ"ח הלשון הוא "היום כאן ומחר בקבר".

פה. **היום עודנו ולמחר איננו.** מקור מקומו טהור בירושלמי סנהדרין סוף פרק ששי, ע"ש כל הענין.

פו. **היושב בטל כישן דמי.** נמצא במגן אברהם סימן תקפ"ג ובחז"ל לא מצאתי.

פז. **הכל חולים אצל הקור.** ש"ע או"ח סימן רע"ו ס"ק ה'. ומקורו בהגהות מרדכי שבת והגהות מיימוני פ"ו ע"ש. והעולם אומרים "הכל חולים אצל הצנה".

פח. **הכל תלוי במזל אפילו ספר תורה שבהיכל.** מאמר זה לא נמצא בש"ס, ומקומו בזוה"ק פי' נשא דף קל"ד. ועיין שבת דף קנ"ו "אין מזל לישראל", ובתוי שם הקשו מהא דאיתא במו"ק דף כ"ח בני חיי ומזוני לאו בזכותא תליא מילתא אלא במזלא מ"מ על ידי זכות משתנה ע"ש. ועיין תרגום קהלת פרק ט' פסוק ב' "כולא במזליא תליא".

פט. **הכסף הוא ראש המדברים בכל מקום.** מאמר זה נמצא במאירי ריש קידושין למה התחילה המשנה האשה נקנית בכסף. מפני שהוא ראש המדברים בכל מקום וכתוב בקהלת י' פסוק י"ט והכסף יענה את הכל עכ"ל.

צ. **הלוויים בבית המקדש** אף שהיו משוררים לא היו צוואריהם כואבים כיון שהיה בהם רק כח עליון מאד. הגר"א בשיר השירים ז' פסוק ו'.

צא. **הלשון קולמוס הלב.** נמצא בחובת הלבבות שער עונה.

צב. **המאבד עצמו לדעת אין לו חלק לעולם הבא.** המקור למאמר זה כתב בלחם שמים להגאון יעב"ץ סנהדרין פ"י שמקומו הוא במסכת שמחות, ועיין מהרי"ט כתובות קנ"ב, וכבר הלכו בזה נימושות. ועיין פני יהושע ב"מ דף נ"ט המאבד עצמו לדעת אין לו חלק לעוה"ב ועיין יוסף דעת יו"ד סימן שמ"ה שאין לזה מקור. ועיין מדרש תלפיות ענף חלק. שהבא על אשת איש אין לו חלק לעולם

הבא. וקשה דהא מפורש בב"מ נ"ט שאמר דוד המלך הבא על אשת איש יש לו חלק לעולם הבא

צג. **המכה את חבירו דינו מסור לשמים אבל דיבור לעולם מתקיים.** מקורו במשנה ערכין דף ט"ו "האומר בפיו חמור מן העושה". וברש"י דמוציא שם רע נותן מאה סלע והעושה מעשה דאונס לא יחיב אלא חמשים עכ"ל. והגר"א במשלי י"ח כתב שדיבור רע יותר קשה לאדם מהכאה כי הכאה היא בגוף ודיבור הוא גם לנפש.

צד. בטור או"ח סימן נ"ד כתב בשם הגהות מיימוניות בשם ירושלמי **דהמספר בין ישתבח ליוצר אור חוזר מעורכי המלחמה** ע"כ לשון הרב ברכי יוסף ולא התעורר דגם ירושלמי זה דהמספר בין ישתבח ליוצר אור לא נמצא לפנינו עכ"ל. עכ"ל האמרי בינה סימן ב'. ואגב עיין או"ח הקדוש פ' מטות בפסוק ואם לא תעשון כן שכתב וצא ולמד ממאמרם ז"ל שחוזרים מעורכי המלחמה על חטא קל אם שח בין ישתבח ליוצר אור.

צה. **המשים אצבע בין שיני חבירו לא יצעק אם ינשכנו.** הבונה בעין יעקב ב"ק דף כ"ב.

צו. **המתחיל במצוה אומרים לו גמור.** ובירושלמי פסחים פ"י ה"ה "כיון שהתחיל במצוה אומרים לו מרוק" ופי' בקרבן העדה גמור. ועיין סוטה דף י"ג "העושה דבר ולא גמרו ובא אחר וגמרו וכו'", ועיין רש"י פ' עקב ח' בפסוק כל המצוה, וברש"י פ' מטות ל"א "מי שהתחיל במצוה יגמור". ועיין מדרש תנחומא פ' עקב סימן ו' "אם התחלת במצוה הוי גומר את כולה".

צז. **העולם אינו משוגע.** בספר פרדס יוסף שמות דף תי כתב שמעתי בשם החידושי הרים על הא דאמרי אינשי העולם אינו משוגע היינו דיחיד יכול להיות משוגע וממונו חביב עליו יותר מגופו אבל לא רבים.

צח. איתא במדרש הנפטר מחבירו אל יפטר אלא מתוך דבר הלכה ומאי הלכה יחיד ורבים הלכה כרבים. עכ"ל המדרש פ' שם של שמירת הדרך הוא

יוה"כ היוצא מן ס"ת של הפסוק כי מלאכיו יצוה לך והם ר"ת של יחיד ורבים הלכה כרבים. עד כאן לשון הספר אוהב ישראל בלקוטים ע"ש. וראה זה פלא כי המאמר הזה נמצא ג"כ בספר אגרא דפרקא סימן כ"א בשם הה"ק מהר"ם מפשעווארסק וכותב שם שאיתא בירושלמי "מה דבר הלכה יחיד ורבים הלכה כרבים" ע"ש ובעניי יגעתי ולא מצאתי מקומו בחז"ל. ויותר פלא שגם בספר רשפי אש בלקוטי אגדות איתא מאמר זה בשם הה"ק מהר"ם מפשעווארסק ובשם ירושלמי כמו באוהב ישראל וכותב שם בהגהות שאינו יודע מקומו וצ"ע. ועיין מ"א סימן תע"ג "שחרבו של הקב"ה נקרא יוה"כ".

צט. **הענין של שינה הוא כדי שתעלה הנשמה לישיבה של מעלה ושם מגלים לו רזי תורה מה שאי אפשר לאדם ללמוד בשבעים שנה.** הגר"א במשלי י"ט פסוק כ"ג. ובעניי נ"ל להוסיף מה שאיתא בספר עץ חיים מעשה שהארז"ל היה ישן ביום השבת ושפתיו דוברות ושאלו ר"א הלוי מה זה, וא"ל שהיה לו עליית נשמה ולמד שם הסודות שבפי בלעם ובקש ממנו למסור לו, והשיב לו אף אם אשב עמכם שמונים שנה לא יספיק הזמן ללמוד זאת ע"ש, וכזה כתב ג"כ מרן חיד"א בשם הגדולים מערכת י' ע"ש.

ק. **הקדוש ב"ה אורייתא וישראל חד הוא.** בזוה"ק פרשת אחרי דף ע"ג איתא "שלשה דרגין אינון מתקשרן דא בדא, קב"ה אורייתא וישראל".

קא. הא דקאמר חש"ס **דהקדמת שלום לכל אדם מארכת ימיו ושנותיו של אדם.** וע"כ יוכל להתחיל בשם לומר שלום עליכם דשלום הוא שמו של הקב"ה כדאיתא בשבת דף י' ע"ש, אף שאמרו חז"ל בנדרים דף י' לא יאמר אדם לדי חטאת אלא חטאת לדי, ע"ש וא"כ מהראוי לומר עליכם השלום אמנם כיון דמבואר בירושלמי הטעם שלא יאמר לדי חטאת דשמא ימות בין אמירת השם לחטאת ונמצא מוציא שם שמים לבטלה אבל כאן שמקדים השלום והיא מארכת ימיו ושנותיו של אדם אין החשש שמא ימות, עכ"ל הספר ישועות יעקב יו"ד סימן קמ"ח. וסהדי בשחק כי הרבה יגעתי למצא בש"ס מאמר זה ולא מצאתי שהקדמת שלום מארכת ימיו ושנותיו של אדם.

ועתה מה שכתב שנמצא בירושלמי הטעם שלא יאמר לדי חטאת דחיישינן שמא ימות כבר הלכו בזה נמושות למצא מקורו וכתבו שמקומו הוא בספר של"ה הקדוש אבל בירושלמי שלפנינו לא נמצא וצ"ע.

ועיין הגהות מהרש"ם מברעזאן פסחים דף נ"ט שמביא שם דברי הישועות יעקב הנ"ל וכתב שמצד הסברא אין לחוש למיתה דהא מפורש בפירוש המשנה להרמב"ם יומא פ"א משנה א' שלא חיישינן למיתה פתאומית ע"ש. ועיין עוד תו' סוכה דף כ"ד דלמיתה לזמן מועט לא חיישינן. וכבר כתבו התו' ריש יומא דבאמת לזמן מועט לא חיישינן למיתה, ומה שחייש ר"י הוא משום מעלה דכפרה ע"ש ודו"ק. ועיין גיטין דף ל' "מיתה שכיחא עשירות לא שכיחא ואעפ"כ לא חיישינן למיתה לזמן מועט". ועיין כתובות דף מ"ט "דלמיתה לא חיישינן".

והנה ראיתי בקובץ לקט שושנה שרב אחד הראה מקום להא דאיתא בסוף דרך ארץ זוטא מי שהוא אוהב שלום ורודף שלום ומקדים שלום ומשיב שלום הקב"ה מורישו חיי עולם הזה ועולם הבא ע"ש, ואפשר שלזה היתה כוונת בעל ישועות יעקב אולם כבר הקשו על זה דשם מפורש שגם המשיב זוכה לחיי עולם הזה וא"כ אין מקום להנ"ל. ובעניי יש להעיר עוד מהא דאמרין בליל שבת שלום עליכם מלאכי השרת והלא אצל המלאכים לא שייך הענין של להקדים להם שלום ואעפ"כ מתחילין בשלום וצ"ע.

עוד שם בקובץ הנ"ל מראה מקום להא דאיתא ביבמות דף ק"ט לעולם ידבק אדם בשלשה דברים בחליצה, ובהבאת שלום, ובהפרת נדרים, בהבאת שלום דכתיב בקש שלום ורדפהו ואמר רב אבהו אתיא רדיפה רדיפה כתיב הכא בקש שלום ורדפהו וכתיב התם רודף צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וכבוד ע"ש, אולם נראה שהבאת שלום לחוד והקדמת שלום לחוד ועדיין צ"ע.

והנה מה שהבאתי מה שכתב בישועות יעקב בהא דאיתא בגמרא שלא יאמר אדם לדי חטאת אלא חטאת לדי שאיתא בירושלמי הטעם דחיישינן שמא ימות ולא יגמור לומר חטאת ונמצא מוציא שם שמים לבטלה וכתבתי שלא נמצא דבר זה בירושלמי, וכעת ראיתי בנחל קדומים פ' בראשית שמביא שם מה שכתב בכתנות אור פ' ויחי דבזוה"ק פ' ואתחנן דף רס"ז איתא שלא יאמר אדם לדי קרבן מטעם שמא ימות וכתב שם מרן חיד"א שלא נמצא כן בזוה"ק רק הטעם שלא

להזכיר שם שמים על לא כלום ע"ש כל הענין. ואני בעניי באתי רק להוסיף מה שכתב בפרדס יוסף החדש פ' מטות בפסוק כי ידור נדר לדי כי בשו"ת מהרש"ם במפתח לח"ב סימן ל"ו כתב כי בזוה"ק פ' ואתחנן שם איתא שלא יאמר לדי קרבן מטעם שמא ימות ע"ש, ובאמת עיינתי שם ולא נמצא מזה בזוה"ק כנזכר לעיל וצ"ע.

קב. **הרגל נעשה טבע**. שגור בפי העם, ומקורו בספר שבילי אמונה ד' ה'. וביומא דף פ"ו איתא "כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה הותרה לו". ובספר התניא פרק ט"ו איתא "ונעשה ההרגל לו טבע שני". ובצעטיל קטן להה"ק בעל נועם אלימלך זצ"ל סימן ט"ז איתא "כי הרגל של כל דבר נעשה שלטון" ע"ש. ובאמת כבר נמצא לשון זה בחבור התשובה לרבינו המאירי מאמר א' פרק ג', ובספר החינוך מצוה תצ"א ע"ש. ועיין מלאכת מחשבת פרשת תזריע בפסוק כי יהיה בעור בשרו "שההרגל טבע שני".

קג. **הרוצה להוכיח את בתו מוכיח את כלתו**. דרשות ר"י אבן שואב פרשת וירא.

קד. **הרוצה לשקר ירחיק עדותו**. מובא ברא"ש שבועות ו' י"ג, וברשב"ש קפ"ט "הרוצה לכזב ירחיק את עדיו".

קה. **השקר עומד תחת האוזן**. נמצא באלפא ביתא דרבי עקיבא פרק א' ע"ש

קו. **ויחכם מכל האדם**. מלכים א'. ואיתא בספרים "אפילו מן השוטים" והרבה דרשות נאמרו לפרש דבר זה ולא נודע מקומו בחז"ל.

קז. **ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם, בתוכו לא נאמר אלא בתוך כל אחד ואחד**. דרש זה נמצא בהרבה ספרים ולא הראו מקורו. ועיין אלשיך כאן שכתב וז"ל "שמעתי לומדים מכאן כי עיקר השראת השכינה היא באדם ולא בבית וכו'" ע"ש. ועיין של"ה הקדוש פ' תרומה פ' תורה אור סוף אות ג' וז"ל "דקשה, בתוכו הו"ל לומר אלא בתוכם פ' בתוך מחשבתן של העושין אשכון וכו'" ע"ש.

קח. **זהב - זה הב ובלעדו אין אוהב.** בספר פרדס יוסף שמות ד' כתב על זה אולי לקוח מבי"מ דף מ"ד "כל שהכסף בידו ידו על העליונה".

קט. יש אומרים **דזמן שינה היא ח' שעות.** והסימן ישנתי **אז** ינוח לי, אז בגימטריא ח', מגן אברהם סימן רל"ח. ולא גילה מקורו, ולא נמצא בחז"ל, אבל מפורש כן ברמב"ם הלכות דעות פ"ד ע"ש. ואיתא בשם צדיקים ישנתי אז דהיינו ח' שעות ינוח לי, לי בגימטריא מ', שדי על מ' שעות שינה של ח' שעות דהיינו ד' שעות במעת לעת. ועיין מדרש איכה פרק ב' סימן כ"ב ובמתנות כהונה "והקדמונים נתנו סימן, ישנתי אז ינוח לי, אז בגימטרא ח"י".

קי. **חברותא מה טובה, עד שאמרו אדם בלא חבר כשמאל בלא ימין.** בספר פלא יועץ דף ס"ב ד"ה חברותא ע"ש ועיין מאירי אבות פ"א משנה ז' "חכמי המוסר אמרו אדם בלא חבר כשמאל בלא ימין". ועיין תענית כ"ג "או חברותא או מיתותא". וי"ל הטעם שאמר כן דאיתא בברכות דף ס"ג "חרב אל הבדים חרב על שונאיהם של ת"ח שיושבים בד בבד ועוסקים בתורה" ע"ש הרי שיש בזה עונש מיתה ע"כ אמר או מיתותא.

קיא. **חכם נוטל ושוטה נותן.** רגיל בפי העולם וגם בין הנכרים. ומקורו בבי"ב דף קכ"ו שבכור מאם נקרא שוטה כיון שמחויב לפדות עצמו אם לא פדאו אביו ואינו נוטל פי שנים. ואלו בכור מאב נוטל פי שנים ואין צריכין לפדותו והוא נקרא בכור חכם.

קיב. **חנוך תופר מנעלים היה** ועל כל תפירה ותפירה היה מכוון ואומר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. עשרה מאמרות. מאמר אם כל חי חלק ג' סימן כ"ב. ובחז"ל לא מצאתי.

קיג. **החסיד צהלתו בפניו ואבלו בלבו.** מאמר החכם הובא בספרים ומקורו בחובת הלבבות שער הפרישות פ"ד הפרוש צהלתו בפניו ואבלו בלבו. ועיין באוה"ח הקדוש ריש פרשת דברים מאמר החסידים הפרוש צהלתו בפניו ודאגתו בלבו.

קיד. **חציפה נצח לבישה.** הובא ברמב"ן סוף פ' בא ונסמן שם ירושלמי תענית פ"ב ע"ש אולם בירושלמי שם הלשון חציפה נצח לכשירא. ובפני משה שם כתב מי שהוא חציף נוצח להכשר וכש"כ לטובתו של עולם ואפילו כלפי שמיא מהני עכ"ל. ועיין בסנהדרין דף ק"ה חוצפה אפילו כלפי שמיא מהניא. אולם בילקוט יונה רמז תקנ"א איתא "ויקרא אל אלקים בחזקה חציפא נצח לבישא כל שכן לטובו של עולם".

קטו. **טוב לבטל תורה מלבייש בן ישראל.** עיין סנהדרין דף י"א במהרש"א שם שר' חייא יצא.

קטז. **טוב מעט תחנונים בכוונה מהרבות בלא כוונה.** טור וש"ע או"ח סימן א' ס"ק ד'. ולא מצאתי לשון זה בחז"ל. ובמשנה סוף מנחות איתא נאמר בעולת בהמה אשה ריח ניחות. ובעולת העוף אשה ריח ניחות. ובמנחה אשה ריח ניחות. ללמד שאחד המרבה ואחד הממעט ובלבד שיכוין אדם את דעתו לשמים. ובגמרא הנוסח ובלבד שיכוין לבו לשמים.

קיז. **טוב צפור אחד בידים ממאה בשמים.** במדרש קהלת פ"ד סימן ו' איתא בזה הלשון "טבא חדא ציפרא כפותא מן מאה פרחין".

קיח. **טעות לעולם חוזר.** עיין רמב"ם הלכות מכירה פרק ט"ו "טעה בכל חוזר לעולם", ועיין גיטין דף י"ד "כל קנין בטעות חוזר", ועיין חו"מ סימן רל"ב.

קיט. **טפש סבר דכל עמא טפשיין.** מקורו במדרש קהלת פרשה י' סימן ג' טפשא סבר דכל עמא טפשיין כוותיה והוא לא ידע דהוא טפשא וכל עמא חכימין עכ"ל.

קכ. **יהללך זר ולא פיך.** פסוק במשלי כ"ז ושגור בפי העולם להוסיף "ואם לא פיך". ונמצא כן במהרש"א נדרים דף ס"ב ע"ש, ובאמת כבר נמצא כן בזוה"ק פי בלק דף קצ"ג. ועיין מדרש תהלים קי"ח "אין נאה לאדם שיאמר שהוא טוב על עצמו אלא אם אחרים מעידים עליו".

קכא. **יום ראשון אורה, יום שני טורח, יום שלישי סורח, יום רביעי בורח.** כעין זה איתא במדרש סוף פ' פנחס "יום א' מאכילו עופות, יום ב' בשר, יום ג' דגים, יום ד' ירק". ובמדרש תנחומא שם הסדר עופות, דגים, גבינה, ירק, ובמדרש תהלים מזמור כ"ג הסדר, עגל, שה, תרנגול, קטניות. ובתו' חולין דף פ"ד כתבו יום א' אוזין ותרנגולים, יום ב' דגים, יום ג' בשר, יום ד' קטניות. ובמהרי"ץ חיות שם כתב "שמדרש זה היה לעיני הקדמונים ונאבדו מאתנו כי חפשתי ולא מצאתי רמז מזה במדרשות שלפנינו" עכ"ל. ועיין רש"י סוף פרשת פנחס ממש כדברי התוס'. ובספר קדושת לוי פרשת וירא ובספר בכורי אביב מראדזימין הקשו למה לא נתן א"א למלאכים דגים לאכול ע"ש ולפי המדרש הנ"ל יום ג' דגים ולפי מדרש תנחומא יום שני דגים ולפי התוס' חולין יום ב' דגים ע"ש, וממילא לא קשה על יום א' למה לא נתן דגים.

קכב. **יחס בקברות בבית צרות.** בספר פרדס יוסף שמות ד' כתב אולי לקוח ממנחות נ"ג "בר אבהן ולא בר אוריין אשא תיכליה".

קכג. **ילוד אשה לא ימלט משגיאה.** בהקדמת הספר נועם אלימלך כתב כן בשם הרמב"ם והגאון ר' חיים קאניעווסקי אמר שלא מצא בספרי הרמב"ם. ובהקדמת המעתיק פירוש הרמב"ם על משניות סדר נשים כתב "שאין אדם נמלט מן הטעות והשגיאה כ"ש כשאדם מעתיק מלשון ללשון" ע"ש.

קכד. **ירושלים הוא טבור של ארץ ישראל שהוא ד' מאות פרסה על ד' מאות לכל צד וכו'.** בתו' ר"ה כ"ג ד"ה כמה ע"ש. וכתב בפני יהושע שם וז"ל מיהו זה לי ימים רבים חפשתי ולא מצאתי מבואר בש"ס דירושלים היה באמצע א"י אלא באמצע טבור העולם כדאיתא בסנהדרין דף ל"ו למה נקרא שמה שרר שהיא יושבת בטיבורה של עולם עכ"ל. וחידוש שלא הזכיר הא דאיתא במדרש תנחומא פ' קדושים סימן י' "ארץ ישראל יושבת באמצעיתו של עולם, וירושלים אמצעיתה של א"י, ובית המקדש באמצע ירושלים, וההיכל באמצע בית המקדש, והארון באמצע ההיכל" ע"ש. וכזה הוא בזה"ק פ' תרומה דף קנ"ז "ארעא קדישא אמצעיתא דעלמא, ובאמצעיתא דארעא קדישא איהו ירושלים, אמצעיתא דירושלים איהו בית קודש הקדשים" עכ"ל וצ"ע.

קכה. **הזוה"ק אינו חולק בשום אופן על הגמרא רק שאין יודעין הפירוש בזה"ק** או בגמרא לבד דין אחד דאיתא בזה"ק **שיש להתרחק ד' אמות מסביב להמתפלל.** ובגמרא לא נזכר רק לפניו. עליות אליהו עמוד י"ד הערה ז'. ובערוך השולחן או"ח סימן כ"ה כתב שיש לו קבלה שא"א להיות שהזוהר מחולק עם הגמרא ע"ש. גם בספר סור מרע ועשה טוב להח"ק מזידטשוב כתב כי בעלי הזוה"ק והרמב"ן וחבריו והאר"י והבעש"ט לא אמרו לנו דבר אחד נגד הגמרא אפילו כ"ש ולא נמצא לעולם בכתבי הארז"ל שום דבר נגד ההלכה ע"ש. אולם הבית יוסף או"ח סימן כ"ה כתב בפירוש שיש כמה דינים שכתב רשב"י הפך מסקנת הש"ס, ע"ש כל הענין. ועיין זוה"ק פרשת נשא ושחט אחרא ולא כהנא דכהנא אסור ליה בדינא וכתב במקדש מלך שם שהזוה"ק חולק על המשנה פרה פ"ג שהכהן שוחט ומקבל. ובבאר היטב סימן כ"ה "כתב הכנסת הגדולה כל דבר שבעלי קבלה וזוהר חולקין עם הגמרא הלך אחר הגמרא והפוסקים" עכ"ל הרי שסבירא ליה שחולקין. ועיין שו"ע סימן ג' "אסור לישן בין מזרח למערב". והרמ"ע כתב בשם הזוה"ק פרשת במדבר "שהמטה תהיה בין מזרח למערב" ע"ש שנמצא שחולקין.

קכו. **יש ליתן שוחד לנכרי, כדאיתא בירושלמי, וזה סוד השעיר ביום הכפורים.** הגר"א במשלי י"ז ח' בפסוק אבן חן השוחד בעיני בעליו. הנה מה שכתב שהשעיר הוא שוחד לס"מ מפורש כן ברמב"ן פ' אחרי ע"ש. ומה שכתב שיש ליתן שוחד לנכרי צ"ע קצת ממה שכתב הרמב"ן בפ' וישלח בפסוק ויענו בשם ירושלמי דבן נח שלקח שוחד נהרג ע"ש, וא"כ יש לאו של לפני עור וצ"ע. ועיין שו"ת חוות יאיר סימן קל"ו אם יש בנתינת שוחד לשופטיהם משום לפני עור. ועיין שו"ת חת"ס חלק ו' סימן י"ד "דלית דין ולית דיין להתיר לתת שוחד לנכרי והנותן שוחד להטות משפט עובר על לפני עור" ע"ש כל הענין. ועיין תומים סימן ט' סק"א הטעם שמותר ליתן שוחד לנכרי. ועינים מהר"ם שיק מצוה תט"ו.

קכז. **יש ששים רבוא אותיות לתורה.** בספר פני יהושע קידושין דף ל' כתב וז"ל "מצינו בספרים קדמונים ואחרונים שיש ששים רבוא אותיות בתורה" ע"ש כל הענין ולא הראה מקורו ובאמת נמצא בזה"ס סוף שיר השירים. ועיין מה שכתבתי בזה בנר למאה על הש"ס פסחים דף נ"ד.

קכח. **ישראל מפרנסין לאביהם שבשמים.** כן הוא בספר תורי זהב פי פנחס ששמע כן מפי המגיד ממעזריטש וכזה הוא בספר אור תורה פי תולדות ובפי ויחי וכזה ג"כ בספר קדושת לוי בדרוש לפסח. ולא נמצא בש"ס רק בזה"ק פי ויקרא דף ז'. ועיין עוד קדושת לוי קדושה שלישית ד"ה עתה נבאר ואמר אדמו"ר שזה פירש המוזכר כמה פעמים ישראל מפרנסין לאביהם שבשמים.

קכט. **כאשר זמם ולא כאשר עשה.** לא נמצא לשון זה בגמרא רק ברש"י מכות ג' עמוד ב', וברש"י חולין דף י"א עמוד ב'. כן אמרו לי כמה מידידי שיש להוסיף זה המאמר, ויש מצוה לשמוע דברי חכמים כדאיתא ביבמות דף כ' ועוד מקומות בש"ס. ועיין רשב"ם ב"ב דף נ"ו ע"א כאשר זמם ולא כאשר עשה. ועיין רמב"ם עדות פרק ה' ינהרג זה שהעידו עליו ואח"כ הוזמו אינן נהרגין מן הדין שנאמר כאשר זמם לעשות ועדיין לא עשה" עכ"ל.

קל. **כבד את ד' מהונך אל תקרי מהונך אלא מגרונוך.** וכתבו שמאמר זה לא נמצא בשום מקום. ובאמת הוא ברש"י משלי ג' פסוק ט' ע"ש ועיין תו' קידושין דף ל"א ד"ה כבד את ד' מהונך.

קלא. **כבדהו וחשדהו.** במסכת כלה פיט ובמסכת דרך ארץ פי"ה איתא לעולם יהא כל אדם בעיניך כליסטים והוי מכבדם כר"ג.

קלב. **כהן הגדול היה יודע עונות שבטו** וכן מהרבה שבטי ישראל והיה נותן לכל אחד ואחד עצה ומסילה ישרה איך לעבוד את ד' ולכן היה יכול להתוודות אנא ד' כפר נא וכו'. הגר"א משלי כ"ז ט'. ומצינו כזה בתענית דף ט"ו הזקן שבהן אומר לפניו דברי כבושין. וברש"י שכובשין הלבבות להחזירם למוטב. ובתו' הובא בהגהות הב"ח שמגלה להם סתרי מעשיהם כמו בהדי כבשי דרחמנא למה לך ע"ש ועיין יומא י"ח אי איכא איניש דאית ביה מילתא מידע ידע ליה ומהדר ליה בתשובה.

קלג. **כוס של ברכה לא נכון לכבד לאחר שיברך אלא בעל הבית בעצמו יברך.** זוה"ק סוף פרשת ויחי ושכן עשה רב המנונא סבא

קלד. **כותל המערבי אינו עתיד ליחרב.** בשו"ת חיי אשר סימן קצ"ג מביא שם בערך עשרים מאמרי חז"ל שלא נודע מקורם וזה אחד מהם. ובאמת מפורש כן במדרש שיר השירים פ"ב סימן ד' י"הנה זה עומד אחר כותלנו אחר כותל מערבי של בית המקדש, למה, שנשבע לו הקב"ה שאינו חרב לעולם ושער הכהן ושער חולדה לא חרבו לעולם עד שיחדשם הקב"ה", עד כאן לשונם. וכזה הוא ג"כ במדרש נשא פרשה י"א סימן ב' י"הנה זה עומד אחר כותלנו זה כותל מערבי של בית המקדש שאינו חרב לעולם, למה, שהשכינה במערב" ע"ש. ועיין זוה"ק פי שמות דף כ'.

קלה. **כח הפועל בנפעל.** מאמר השגור בספרי החסידות ובספר נוצר חסד אבות פי"ו סימן ט' כתב וז"ל לכן אלקי אור ישראל ריב"ש זצ"ל כשהיו מביאין לפניו כלי היה אומר כל המחשבות שהיה מחשב האומן בעת עשיית הכלי עכ"ל וכזה בקדושת לוי קדושה שניה ד"ה כי נודע. ובתולדות יעקב יוסף ריש פי ויחי כתב כן בשם הרמב"ן.

קלו. **כיון שנתמנה אדם פרנס על הצבור מלמטה נעשה רשע מלמעלה.** פי המשנה לרמב"ם אבות פ"א משנה י'. ובמסורת הש"ס שם כתב ולא הודיעו איה המקום שאמרו הכי והיכן נזכר דבר זה ע"ש. וכזה בבעל הטורים פי במדבר א' וזהו שאמרו "אין אדם נעשה שוטר מלמטה אלא אם כן נעשה רשע מלמעלה" ע"ש. ובסנהדרין דף ק"ג איתא "כיון שנעשה אדם רש מלמטה נעשה רש מלמעלה". ובילקוט פי בהעלותך רמז תשל"ו איתא "מלמד שאין אדם יושב בישיבה למטה אלא אם כן יושב בישיבה למעלה".

קלז. **כל ארוך שוטה.** הגם שאין דרכי לציין דברים שכבר נמצאו במכלול או בשאר ספרים, אולם כיון שציין שם מקורו בספר מעשה טוביה ערך עולם השפל ספ"א בשם אמרו חז"ל, ואני בעניי מצאתי כן בהגהות יעב"ץ סוכה דף ל"ב "רוב הארוכין הדס שוטה הם, נ"ב סימן "כל ארוך שוטה". וכן הוא באדרת אליהו פי בראשית ע"ש ועיין ב"ב דף קכו שבכור מאס קרינן ליה בכור שוטה. וברשבם ולא משום שטותו אלא לפי שאינו בכור גמור כמו הדס שוטה שאינו כשר. וכן יש

לומר על איש ארוך שלא מחמת שטותו קורין לו כן אלא לפי שאינו כמו שאר בני אדם.

קלח. **כל אשר אין בו רוח חיים זכרו ונקבתו.** תוספות יו"ט נזיר פ"ב משנה ב' בשם החכם הראב"ע ע"ש.

קלט. **כל הברכות מברכין מעומד.** בבית יוסף או"ח סימן ה' כתב בשם סמ"ג ואבודרהם בשם ירושלמי, ולא נמצא בירושלמי. וברא"ש סוף פסחים מביא הדרש אל תקרי בקמה אלא בקומה. ועיין כסף משנה פ"ז מתמידין מה שכתב בזה. עכ"ל האמרי בינה סימן ב'. ועיין פסיקתא זוטרותא פרשת אמור דף ס"ה "לכך בעמידה שנאמר בקמה כלומר בקומה וממנו אנו למדין על כל מצוה שנאמר בה לכם כגון מילה וציצית שכולם מצותם בקומה זקופה וזה מדרש וזה הלכה" עכ"ל.

קמ. **כל הדוחה דוחה בקש.** נמצא בקיצור כללי התלמוד בשם ספר שארית יוסף.

קמא. **כל הטועם תבשילו בע"ש מאריכין לו ימיו ושנותיו.** מחזור ויטרי בשם ירושלמי ע"ש. ובספר מטה משה סימן ת"ח כתב "מצאתי בשם ירושלמי טועמיה חיים זכו, מצוה לטעום קודם שבת טעם תבשילי שבת לכבודה" עכ"ל. ובמגן אברהם סימן ר"ן כתב "מצוה לטעום התבשילין וצריך לטעום מכל תבשיל בע"ש בשם האריז"ל" ע"ש ובירושלמי שלנו לא נמצא. וראיתי טעם לזה דאיתא בסנהדרין דף ק"א "שינוי וסת תחלת חולי מעיים ע"כ טועמין בע"ש".

קמב. **כל הכועס כאלו עובד ע"ז.** נמצא ברמב"ם אבות פ"ב משנה י' "אל תהי נוה לכעוס והחזק שבדבריהם אמרם כל מי שכועס כאילו עובד ע"ז". וזה כתב ג"כ בהלכות דעות פ"ב "אמרו חכמים הראשונים כל הכועס כאלו עובד ע"ז", וכתב על זה במהר"ץ חיות שבת דף ק"ה שלא נמצא בשום מקום בחז"ל, ובשבת שם אמרו כן רק על השובר כלים בחמתו, ובאמת מפורש כן בזה"ק ח"א דף כ"ז. בנדרים דף כ"ב כל הכועס כל מיני גיהנם שולטין בו. ובמהרש"א שבת ל' ד"ה שכועס הקב"ה כתב שאיתא בנדרים "כל הכועס כאלו עובד ע"ז". וכן נמצא ג"כ בזה"ק פ' קרח דף קע"ט ובפי' פנחס דף רלד.

קמג. **כל המועדות יהיו בטלין חוץ מחנוכה ופורים.** מקורו בספר מגיד מישרים לרבינו הב"י פרשת ויקהל ומובא ג"כ בעטרת זקנים על ש"ע סימן תרע"ו. וביוצר לפי זכור איתא "ימי הפורים לא נבטלים", ולא נזכר חנוכה. ובמדרש משלי ט' איתא בזה הלשון "שכל המועדים יהיו בטלים וימי הפורים לא יהיו נבטלין לעולם שנאמר וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים וזכרם לא יסוף מזרעם. אף ימי הכפורים אינן בטלין לעולם שנאמר והיתה זאת לכם לחקת עולם" ע"ש ולא נזכר חנוכה.

לכאורה קשה על זה הלא התורה היא נצחיות וח"ו לומר שהתורה תתבטל ובעניי כבר כתבתי לתרץ קושיא זה בספר נר למאה על הש"ס שאין הפירוש שיתבטלו המועדים לגמרי רק שיהיו טפלים לשעבוד מלכויות כדרך שאמרו בברכות דף י"ב לא שתעקר יציאת מצרים ממקומה אלא שתהא שעבוד מלכויות עיקר ויציאת מצרים טפל ע"ש וראיה לזה מהא דאיתא בתו' שבת דף כ' ד"ה אנו. דהא דאיתא בסוטה דף מ"ח משחרב בית המקדש בטל זכויות לבנה אין הפירוש שבטל לגמרי אלא שלא היה בנמצא כל כך דהא זכויות לבנה היתה לאחר החורבן כדאיתא בברכות דף ל"א ע"ש וכן י"ל לענין המועדים ודו"ק.

קמד. **כל המתיר עגונה אחת כאלו בנה אחת מחורבות ירושלים.** לא נמצא בחז"ל. ומקורו בשו"ת ב"ח החדשות סימן ס"ד. ובברכות דף ו' איתא כל הנהנה מסעודת חתן ומשמחו כאילו בנה אחת מחורבות ירושלים.

קמה. **כל העומדים אצל כסא של אליהו מתכפרין עונותיהם.** כך שמעתי שיש באיזה מדרש ולא ראיתיו. בני יששכר חודש תשרי מאמר ד' אות ז'. ובספר אגרא דפרקא סימן קמ"ו כתב כן בשם הה"ק מהר"ש מקארלין זצ"ל שאמר כן בשם מדרש.

קמו. **כל הרודף אחר הכבוד הכבוד בורח ממנו וכל הבורח מן הכבוד הכבוד רודף אחריו.** בתפארת ישראל אבות פ"א משנה י"ג סימן מ"ח "וכמו שאמרו חז"ל כל הרודף אחר הכבוד הכבוד בורח ממנו". ועיין מאור ושמש פ' ויקרא ד"ה "או יש לפרש ע"פ המשנה דאבות כל הבורח מן הכבוד הכבוד רודף אחריו וכו'" ע"ש ודו"ק. ובעירובין דף י"ג הנוסח "כל המחזיר על הגדולה גדולה

בורחת ממנו וכל הבורח מן הגדולה גדולה מחזרת אחריו ובתנחומא ויקרא סימן ג' איתא "כל מי שרודף אחר שררה שררה בורחת ממנו וכל מי שבורח מן השררה שררה רודפת אחריו".

קמז. **כל התורה כולה שמותיו של הקב"ה**. בזוה"ק בשלח דף נ"ה "דלית לך מלה באורייתא דלא אתרמיזא בשמא קדישא עלאה". ובזוה"ק משפטים דף קכ"ד "דתנינן אורייתא כולא שמא דקודשא בריך הוא ומאן דמשתדל בה כמאן דמשתדל בשמא קדישא בגין דאורייתא כולא חד שמא קדישא הוא". ובזוה"ק פרשת אחרי דף ע"ג "דאורייתא כולה שמא דקב"ה וכל אות דאורייתא מתקשרא בשמא קדישא".

קמח. **כל ישראל בחזקת כשרות הן**. לשון זה לא נמצא בש"ס ומקורו הוא ברמבם הלכות קידוש החדש פרק ב' הלכה ב' שכל ישראל בחזקת כשרות עד שיודע לך שזה פסול. ובהלכות עדות פרק יא הלכה ג' כתב נמצאת אומר כל ת"ח בחזקת כשר עד שיפסל. כל עם הארץ בחזקת שהוא פסול עד שיוחזק שהוא הולך בדרכי הישרים עכ"ל.

קמט. **כל לימוד בלי חזרה הוא כזרע בלי מטר**. תפארת ישראל אבות פרק ב' משנה ד'. אולם בסנהדרין דף צ"ט איתא "רבי יהושע בן קרחא אומר כל הלומד תורה ואינו חוזר עליה דומה לאדם שזרע ואינו קוצר" ע"ש. ואגב שמעתי בילדותי לפרש המסורה הלוח ושוב, הלוח וגדול, הלוח ונסוע, הלוח וחסור, ופירושו באם התי"ח הוא הלוח ושוב דהיינו שחוזר על לימודו אז הולך וגדל אבל אם הוא הלוח ונסוע שאינו חוזר על לימודו אז הוא הלוח וחסור שתלמודו אינו מתקיים בידו. בתוספתא הגירסא "הלומד ואינו עמל כזרע ואינו קוצר" כן הוא בתוספתא פרה פרק רביעי משנה ד'. ועיין אבות סוף פרק ה' "לפום צערא אגרא". וברמב"ם שם "שלא יתקיים מן החכמה אלא מה שתלמוד בטורח ועמל ויראה מן המלמד" וכו'. ועיין מסכת שבת דף קל"ג "אגב שיתפא רהיט לו גמרי" והיינו על ידי חזרה הרבה פעמים תלמודו שגור בפיו. ועיין רמב"ם הלכות ת"ת הלכה י"ב "אין דברי תורה מתקיימין באלו שלומדין מתוך עידון". ועיין מסכת ברכות דף ס"ג "אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה". ועיין נר למאה על

סדר הש"ס מנחות דף ז'. וברש"י פרשת בחקותי איתא "אם בחקותי תלכו שתהיו עמלים בתורה", וכן בפסוק ואם לא תשמעו פירש ג"כ "להיות עמלים בתורה" ע"ש, הרי שהדגיש ב' פעמים שהעמל הוא העיקר.

קנ. **כל מזונותיו של אדם קצובים לו מר"ה חוץ מה שתינוקות מוליכין לבית רבן**. עכ"ל דרכי משה סימן רמ"ב ובעטרת זקנים סימן תט"ז כתבו בשם ירושלמי וליתא בירושלמי. עכ"ל האמרי בינה סימן ב'. ועיין ביצה דף ט"ז כל מזונותיו של אדם קצובים לו מר"ה ועד יו"כ חוץ מהוצאת שבת והוצאת בניו לת"ת. ועיין ריטב"א ריש פרק ב' דביצה "דהוצאת שבת ובניו לת"ת לאו דוקא דלכל צרכי מצוה הן בכלל זה" ע"ש. שוב ראיתי שכן הוא בפסיקתא דר"כ בפרשת ולקחתם לכם "בר"ה נקצבין מזונותיו של אדם חוץ ממה שהוא בימים טובים ובשבתות ובר"ח ובחולו של מועד ומה שהתינוקות מוליכין לבית רבן" עכ"ל. וכן הוא גם כן במדרש פ' אמור ל' סימן א'.

קנא. **כל מצות שבתורה הם עצות**. ברמב"ם סוף הלכות תמורה כתב "ורוב דיני התורה אינן אלא עצות מרחוק מגדול העצה לתקן הדעות וליישר כל המעשים וכן הוא אומר הלא כתבתי לך שלישים במועצות ודעת להודיעך קושט אמרי אמת להשיב אמרים אמת לשולחך" עכ"ל. ועיין זוה"ק פ' יתרו ד"ף פ"ב "דתנן שית מאה ותלת עשר זיני עיטא יהיב אורייתא לבר נש למהוי שלים במאריה בגין דמאריה בעא לאוטבא ליה בעלמא דין ובעלמא דאתי" עכ"ל וראיה מזה להסוברים שכבר היה לו להרמב"ם מדרשי הזוה"ק. ובספר המצות שורש ג' כתב הרמב"ם "שאל תצר את מואב אינו נוהג לדורות" ומקורו בזוה"ק פרשת בלק דף ק"צ.

קנב. **כל מקום שאיתא בחז"ל שהוא טייעא היינו אליהו**. כן כתב בספר ישועות משיחו בשם תוספות לרבינו האברבנאל דף מ' ע"ש. ובתו' חולין דף ו' כתבו "יש מפרשים דכל מקום שהוא מזכיר ההוא סבא הוא אליהו וא"א לומר כן בשבת דף ל"ד בעובדא דרשב"י עכ"ל, ולא הזכירו מההוא טייעא. ובספר הקדוש תולדות יעקב יוסף סוף פ' מסעי כתב ג"כ "אמר רבה בר בר חנה אמר לי ההוא

טייעצא זא אליהו ע"ש, ונעלם ממני המקום שנמצא כן בתוספות. בעץ יוסף ב"ב דף ע"ג "אמר לי ההוא טייעצא תא ואחוי לך מתי מדבר" זה אליהו.

קנג. **כסף וזהב מטהר ממזרים**. כן שגור בפי העולם, אולם בקידושין דף ע"א איתא "כסף מטהר ממזרים" ע"ש שלא נזכר שם זהב.

קנד. מאמר העולם, **כשאדם הוא בריא אז לא חסר לו כלום**. ומקורו הוא בספר בן סירא פרק ל' אות ט"ז ע"ש, ובמבחר הפנינים מ"ג ט"ו "אין עושר כבריאות". עוד שם אין נעימות כלב טוב.

קנה. **כשאדם הוא תמיד בשמחה אף שתבוא עליו מחלה וחולי על ידי שמחתו יכול לבטלה**. הגר"א במשלי י"ח פסוק י"ד. וכזה איתא בשם הה"ק ר' חנוך העניך מאלכסנדר כי בשמחה תצאו, שבשמחה יכולין לצאת מכל הצרות. ועיין זוה"ק תצוה דף קפ"ד "תא חזי עלמא תתאה אי איהו קיימא בנהורן דאנפן לתתא כדין הכי נהרין ליה מעילא ואי איהו קיימא בעציבן יהבין ליה דינא בקבליה כגוונא דא עבדו את ה' בשמחה". ועיין רשי שם רוח איש גבור שאינו נותן דאגה בלבו ומקבל כל הבא עליו בשמחה אין כחו סר מעליו

קנו. **כשבא הצדיק לעולם הבא** נותנים לו שמונים ומאת יום לדרוש ברבים התורה שלמד בעולם הזה וכל הצדיקים שומעים לו. הגר"א משלי ל"א לי ומצאתי שכן הוא בריש ספר מגיד משרים למרן הבית יוסף.

קנו. **כשישראל שותין לחיים הקב"ה מוחל להם עונותיהם**. הה"ק מראזלא בשם חמיו מזידיטשוב בשם מדרש. ואמר הה"ק מראזלא כי הוא לא ראה המדרש רק מסתם אם חותנו אמר בשם מדרש הנה הוא בנמצא. כן הוא בספר עשר קדושות מערכת הה"ק מראזלא סימן ל"ז.

קנה. **כשם ששכר ת"ת גדול מן המצות כולן כך עונש בטול תורה גדול מכל העבירות**. חבור התשובה מאמר א' פרק ז' בשם חז"ל. וכתבו שמאמר זה לא נמצא בחז"ל. ובשערי תשובה לרבינו יונה מביא זה בשם ספרי.

קנט. **כתבוה בשוקא וחתמוה בברא**. בשו"ת יהודה יעלה סימן כ"ד כתב שנשאל מרב אחד איה נמצא בחז"ל זה המאמר שהובא בספר העקידה שער פ"ח והראה לו מקומו בתו' ב"ב דף מ', ולפיכך מה שנהגו לכתוב בשטרות מתנה זו כתבוה בשוקא וחתמוה בברא אינו אלא לשופרא דשטרא עכ"ל.

קס. **לא יאמן כי יסופר**. מאמר העולם דומה, לזה נמצא בחבוקק פרק א' פסוק ה' לא תאמינו כי יספר.

קסא. **לא יפטר אדם מחבירו** לא מתוך שיחה ולא מתוך שחוק ולא מתוך קלות ראש ולא מתוך דברים בטלים אלא מתוך דבר הלכה שכן מצינו בנביאים הראשונים שסיימו דבריהם בדברי שבח ותנחומים. בברכות דף ל"א. וכתבו התו' בסוף נדה שמכאן ראייה שיש לסיים בדבר טוב וכן כתבו ג"כ בסוף מועד קטן שמסיים בפסוק בלע המות לנצח ע"ש וכן הוא בש"ע או"ח סימן קל"ח. והנה ראיתי בספרים שהקשו מהא דמסיימין פי' קדושים באבן ירגמו אותם דמיהם בס. והלא יש לסיים בדבר טוב ואמרתי בעניי שר"ת דמיהם בס הוא דוד מלך ישראל הוא משיחנו במהרה ממש. או דוד מלך ישראל הוא משיח בשם מנחם. כדאיתא בסנהדרין דף צ"ט ע"ש ודומה לזה כתב בספר הקדוש תפארת שלמה סוף פי' ויקרא שמסיים לאשמה בה. והוא ר"ת לא-ל אשר שבח מכל המעשים ביום השביעי ע"ש וכזה הוא ג"כ בספרים בשם הה"ק מרימנאו וזה סיום בדבר טוב. ועיין מאור ושמש סוף ויקרא ועיין אגדות מהרש"א סוף ב"ק שנדחק לפרש שיהא הסיום בדבר טוב.

קסב. **לב מלכים ושרים ביד ד'**. כן שגור בפי העולם אבל לא נמצא פסוק כזה. ובמשלי כ"א כתיב "לב מלך ביד ד' כל אשר יחפוץ יטנו".

קסג. **לדבר המפורסם אין צריכין ראייה**. נמצא בספר שבט מוסר פרק כ' ע"ש כל הענין.

קסד. במגן אברהם ריש הלכות שבת כתב בשם ירושלמי **לווין בריבית לצורך סעודת שבת**. ואנכי מצאתי בירושלמי פ"ב דמועד קטן ובירושלמי סנהדרין ר"פ

בן סורר "לווין בריבית לחבורת מצוה ולקדוש החודש" ע"ש אבל סעודת שבת לא נזכר שמה עכ"ל הספר אמרי בינה סימן ב' להמהר"ץ חיות.

קסח. **לולי המשתגעים נמצא העולם חרב.** הקדמת הרמב"ם לסדר זרעים.

קסו. **ליבא בכיסא תליא.** בירושלמי תרומות סוף פ"ח "א"ל ר' יוחנן לר"ל כל האיברים תלוין בלב והלב תלוי בכיס, שגזלו ממנו ממונו על כן לא ידע מה להשיב" ע"ש.

קסז. **ליצנות הוא אחד מכ"ד דברים המעכבין את התשובה.** חבור התשובה להמאירי מאמר א' פרק ד', וברמב"ם הלכות תשובה פ"ד לא הזכיר ליצנות בין כ"ד דברים, גם ברי"ף סוף יומא לא נזכר, גם בשערי תשובה לרבינו יונה לא נזכר. ועצם הברייתא כתב בר"ן שם לא ידעתי היכן שנויה, ובכסף משנה כתב שהיא נמצאת במסכתות קטנות ע"ש.

קסח. **למה מפטירין בנביאים לפי שגזרו על ישראל שלא יקראו בתורה** וכנגד שבעה שהיו עולין לקרות בתורה ואין קורין פחות משלשה פסוקים עם כל אחד ואחד תקנו לקרות כ"א פסוקים בנביאים ולא יפתחו מהם. עד כאן לשון הספר אבודרהם. והנה בתוספות יו"ט מגילה פ"ג משנה ד' כתב "טעמא דהפטורות כתב בספר תשבי שורש פטר, שמצא כתוב שאנטיוכוס הרשע מלך יון גזר על ישראל שלא יקראו בתורה ברבים מה עשו ישראל לקחו פרשה אחת מנביאים שענינה דומה לענין מה שכתוב בפרשה של שבת ההוא ועתה אף שבטלה הגזירה המנהג הזה אינו בטל" עכ"ל. וחידוש שלא הזכיר שכבר כתב כן האבודרהם שהיה קודם להתשבי בערך מאה וחמשים שנה והבית יוסף מביאו הרבה פעמים. והנה עיקר דבר זה לא מצאתי בחז"ל ולא בשום מדרש ויש מכותבי הדורות שדעתם כי מיד אחר חתימת ספרי נביאים תקנו לקרות ההפטרות ואין בדינו להכריע ודו"ק.

קסט. **למה נקרא שמו חזיר שעתיד הקב"ה להחזירו לישראל.** באוה"ח הקדוש פ' ויקרא י"א "והוא גרה לא יגר פי' תנאי הוא הדבר כל זמן שהוא לא יגר, אבל לעתיד לבא יעלה גרה ויחזור להיות מותר, ולא שישאר בלא

גרה ויותר כי תורה לא תשונה" עכ"ל. וכזה כתב ג"כ בספר עשרה מאמרות מאמר חקור דין ח"ב "דלעתיד יהיה החזיר בשני סימני טהרה" ע"ש. ובתורה תמימה פ' שמיני כתב על דברי האו"ח שדבריו תמוהים ומנין לקח לו מקור לחידוש נפלא הזה ולא מצינו בשום מקום שלעתיד ישתנו טבעי בעלי חיים. ובשם משה סוף בחקותי "כי אריה יהיה מותר לעתוד לבא שישתנה טבעו לאכול תבן". ועיין בספר בית אהרן חלק יג שהאריך מאד בענין זה קחנו משם

קע. **לעתיד לבא יהיה הצירוף מכל עץ הגן אכול תאכל ומעץ הדעת טוב, ורע לא תאכל.** בספר פרי צדיק פ' בחוקותי מאמר י'. וכבר נמצא כן בספר מי השלוח פרשת בראשית בפסוק ויצו.

קעא. **לעתיד לבא, שיתבטל שרו של עשו שאבק עם יעקב, יחזור גיד הנשה לקדמותו כמו שהיה מקודם ויהיה מותר לישראל.** ספר לבושי מכלול דף ל"ג ובשדי חמד מערכת ג' סימן ע"ו. ובשם משה סוף בחקותי "כי אריה יהיה מותר לעתיד לבא שישתנה טבעו לאכול תבן".

קעב. **לפי שכלו איש יהלל ולפי שכלו הוא יזלל.** הקדמת חזקוני על התורה. ובמכלול ושאר אוצרי חז"ל לא הביאו מאמר זה.

קעג. **מאן דיהיב חיי יהיב מזוני.** שגור בפי כל ולא נמצא לשון כזה, ובתענית דף ח' איתא "כי יהיב רחמנא שובע לחיי הוא דיהיב".

קעד. **מאן מלכי רבנן.** בנדרים דף כ' הלשון "מאן מלאכי השרת רבנן". ובמהרש"א ברכות ד' איתא "מאן מלכי רבנן", וכזה בב"י או"ח סימן א', ובגיטין דף ס"ב איתא "רבנן איקרי מלכים".

קעה. **מבטלין תלמוד תורה למקרא מגילה ולגר חנוכה.** לשון הספר בני יששכר מאמר ד' הלל והודאה בשם חז"ל ע"ש ובעניי לא מצאתי לשון זה בחז"ל כי בגמרא מגילה דף ג' איתא שמבטלין ת"ת למקרא מגילה, ולא נזכר שם חנוכה.

קען. **מדחציף כולי האי שמע מינה ממזר הוא.** בבבא מציעא דף פ"ג איתא "שמע מינה רשיעא הוא" ועיין מסכת כלה פ"א "עז פנים ממזר ובן הנדה". ועיין תו' יו"ט תענית סוף פ' ד' כדאמרינן מדחציף כולי האי שמע מינה ממזר הוא.

קען. **מה שלא יעשה השכל יעשה הזמן.** שגור בפי העולם ומקורו בשו"ת חוט השני סימן ק"יב. ובספר תולדות יצחק לזקינו של מרן הב"י פ' וישב ד"ה וימאן איתא שם שהמנחמים אומרים לאבלים מה שיעשה הזמן יעשה השכל ע"ש כל הענין.

קען. **מה שנגזר על האדם שלא יחיה לעולם הוא לטובתו כי אין טוב לאדם כי אם להתעכל החומר.** כדאיתא במדרש בראשית פ"א סימן ה' "בתורתו של ר' מאיר היה כתוב והנה טוב מאד זה המות". אדרת אליהו בראשית ג'.

קען. **מה שעונין ברוך הוא וברוך שמו כשמזכירין את השם.** לא נזכר בחז"ל והראשון שמזכיר דבר זה הוא הראש בשו"ת כלל ד' אות יט וזה לשונו שמעתי מאבא מרי שהיה אומר על כל ברכה וברכה ברוך הוא וברוך שמו. משמע שרק אביו נהג כן ועיין ש"ע הרב סימן קכד. שאינו אלא מנהג ולא תיקון חכמים. ועיין ראשון לציון סוף ברכות שכתב דמשנת חסידים שנה הראש ואין לזה עיקר מהגמרא.

קפ. **מחלוקת אחת דוחה מאה פרנסות.** נמצא בשלי"ה הקדוש מסכת יומא פ' דרך חיים ד"ה מצאתי כתוב, ומובא בחת"ס עה"ת פ' ויגש ד"ה ויצא. ובתולדות יעקב יוסף פ' במדבר ד"ה ונחזור כתב אמרו רז"ל מחלוקת אחת דוחה ק' פרנסות.

יש להוסיף מה שכתב בספר עבודת הקודש למרן חיד"א דף י"ט וז"ל שבועת שוא אחת דוחה ק' זכויות, חילול השם אחד דוחה ק' תפלות, ביזוי תורה אחת דוחה ק' שמחות, נבלות הפה אחת דוחה ק' הבטחות, גזל אחד דוחה ק' ברכות, מחלוקת אחת דוחה ק' פרנסות, לשון הרע אחד דוחה ק' תשובות והם ז' דחיות שמנו חז"ל עכ"ל. וכל הלשון הזה נמצא בשלי"ה הקדוש שהזכרתי לעיל.

ושמעתי עוד אומרים ליצנות אחת דוחה ק' תוכחות ולא נודע לי איה מקומו. ובמסלת ישרים פ"ה כתב "כי ליצנות אחת ובשחוק קטן יפול האדם מעליו רבוי גדול מן התעוררות" וכו' ע"ש. שמעתי דאיתא בב"מ ל"א "הוכח תוכיח אפילו מאה פעמים" וכתב במשלי ט' "אל תוכח לך" ע"ש נמצא שליצנות דוחה מאה תוכחות, מידידי הה"ג ר' ישראל אייזיקאוויץ שליט"א.

קפא. **מחלוקת בבית הכנסת סופו להתגזר.** נמצא במסכת ד"א זוטא פרק ט', אולם גירסת הגר"א שם הוא "סופו להיות בית ע"ז".

קפב. **מי בן שיח שושן חוחים אהבת כלה משוש דודים הוא יברך את החתן ואת הכלה.** לא נמצא בחז"ל ובספר ליקוטי מהרי"ח כתב בשם ספר דבר משה תנינא סימן קט שהוא מיוסד על המדרש שיר השירים פרשה ב' בפסוק כשושנה בין החוחים עשרה בני אדם נכנסים לבית המשתה ואין אחד מהם יכול לברך ברכת חתנים בא אחד מהם ופתח פיו לברך ברכת חתנים למה הוא דומה כשושנה בין החוחים. וראה שער הכולל לסידור הרב בעל התניא שער לד שמביא שם הנוסח מי בן שיח שושן חוחים הוא יברך את החתן ואת הכלה ולא נזכר שם אהבת כלה משוש דודים ע"ש.

קפג. **מי שאין לו יחס מעצמו לא יועיל לו יחס אביו ואמו.** כן הוא בהקדמת הספר בן המלך והנזיר. ועיין מנחות דף נ"ג "אי בר אוריין הוא יאי אי בר אוריין ובר אבהן הוא יאי ויאי ואי בר אבהן הוא ולא בר אוריין אישא תיכליה".

קפד. **מי שיש לו מנה רוצה מאתים.** במדרש קהלת א' סימן ל"ד "מאן דאית ליה מאה בעי תרתי מאה".

קפה. מאמר החכם **מי שלא טעם טעם שמחת התרת הספיקות לא טעם טעם שמחה מעולם.** פמ"ג אשל אברהם סימן תר"ע "כבר אמר החוקר אין שמחה כהתרת הספיקות". פמ"ג משבצות זהב סימן תרפ"ב. וזה חידוש שהזכיר מאמר זה ב' פעמים בהלכות חנוכה, ואפשר לומר כיון דאיתא בספרן של צדיקים שאור החנוכה הוא מאור הגנוז ועל ידי זה זכה להתיר הספיקות בימי חנוכה,

וקרוב לודאי שכן הוא הדבר. ועיין שו"ת הרמ"א סימן ה' מי שלא טעם טעם התרת הספיקות לא טעם טעם שמחה.

קפו. על דבר המנהג דמי **שלא ראה חבירו ג' ימים נותן לו שלום**. וכבר יגעתי למצא מקור לזה ואפשר לומר עם הא דאיתא במשנה סנהדרין דף כ"ז איזה שונא כל שלא דבר עמו ג' ימים באיבה ע"ש ולפי"ז אם לא ראה את חבירו ג' ימים יש לחוש שמא מחמת שנאה על כן נותן לו שלום להראות לו אהבתו.

קפו. **מיום שחרב בית המקדש ניטל טעם בשר וניתן בעצמות**. מובא בספר פענח רזא פרשת בא.

קפח. **מכה אשר לא כתובה זו מיתת צדיקים**. נמצא בהרבה ספרי אחרונים, ובפרט השתמשו הרבנים במאמר זה להספיד על סילוקן של צדיקים, ולא נודע מקורו. וביערת דבש דרוש ד' ד"ה אמרו במשנה כתב ג"כ "כל חלי וכל מכה זו מיתת צדיקים", ובמפתח שם כתב שכן איתא בגמרא ובמדרש וזה טעמו. ועיין ספר קהלת יצחק פ' תבא שכתב "אנכי בעניי לא ידעתי מקום המדרש הזה" עכ"ל.

קפט. **מכל מצוה נברא מלאך טוב ומכל עבירה נברא מלאך רע**. כן הוא בהרבה ספרים ולא הראו מקורו. ועיין שבת דף ל"ב אלו הן פרקליטין של אדם תשובה ומעשים טובים ואפילו תשע מאות ותשעים ותשעה מלמדים עליו חובה ואחד מלמד עליו זכות ניצול שנאמר אם יש עליו מלאך מליץ אחד מני אלף וגו'. וכתב המהרש"א "מזה נראה מפורש כדעת חכמי האמת שכל מצוה שעושה אדם בורא לו הקב"ה מלאך ופרקליט טוב וכן להיפך בעושה מעשה רע בורא לו מלאך רע" עכ"ל. ועיין מהרש"א מכות דף י' "דמכל מחשבה ומכל דיבור ג"כ נברא מלאך" וכי' ע"ש אולם בספר מראת העין שם כתב "ואני בעניי אומר שזה אינו" ועכ"ל.

קצ. **מנהג מבטל ההלכה**. במגן אברהם סימן תר"צ כתב "מנהג הבנוי ע"פ ספרים חיצונים עוקר הלכה". ועיין חו"מ סימן רל"ב. ומקורו בירושלמי ב"מ פרק ז' "זאת אומרת המנהג מבטל את ההלכה". ועיין מסכת סופרים פרק י"ד הלכה

י"ח "שעל ידי המנהג נקבעת הלכה". ועיין ירושלמי שבת סוף פרק י"ח. ועיין גליוני השי"ס ר"ה דף טו' בספר הישר לר"ת כתב שבתלמוד דידן נמי אמרינן שמנהג עוקר הלכה ע"ש ולא ידעתי בעניי היכן נאמר זה בשי"ס דידן עכ"ל.

קצא. **מעשה בחייט שקנה דג בערב יום הכפורים בדמים מרובים וכו'**. ברא"ש סוף יומא סימן כ"ב כתב דאמרינן בירושלמי, ודבר זה לא נמצא בירושלמי רק במדרש פ' בראשית. עכ"ל האמרי בינה סימן ב'.

קצב. **מעשי אבות סימן לבנים**. ברמב"ן פ' לך י"ב הלשון "כל מה שאירע לאבות סימן לבנים". ובתנחומא פ' לך איתא "סימן נתן לו הקב"ה לאברהם שכל מה שאירע לו אירע לבניו". ועיין עוד סוטה דף ל"ד "סימן לבנים שעברו האבות את הירדן".

קצג. **מפני זה נקרא שמו ר' יוחנן בן תורתא על שם הפרה שלא רצתה לחרוש בשבת**. בחידושי ריטב"א יומא דף ט' כתב בשם ירושלמי. ואין זכר לזה בירושלמי רק בפסיקתא פרה פ"ד. עכ"ל האמרי בינה סימן ב'.

קצד. **מצאתי דוד עבדי**. איתא במדרש "היכן מצאתיו בסדס". כן הוא בבר"ר פמ"א סימן ה' וסדס הוא ר"ת סעודתא דדוד מלכא. בספר מחשבות חרוץ אות י"ט להכהן הגדול מלובלין. סדס הוא ר"ת סעודתא דדוד מלכא. ואפשר לפרש עם זה הא דאיתא בילקט פרשת אמור רמז תרנ"ג "כל שמקיים מצות סוכה בעולם הזה הקב"ה נותן לו חלק לעתיד בסוכתה של סדס", ע"ש ואיתא בפסחים דף קי"ט שעתידי הקב"ה לעשות סעודה לצדיקים ודוד יאמר לי נאה לברך" ע"ש. וי"ל שגם סוכה של סדס הוא ר"ת סעודת דוד מלכא.

קצה. **מרבם דברים מרבה שטות**. נמצא בשו"ת מאמר מרדכי סימן נ"ה. ובמשלי י' פסוק י"ט כתיב "ברוב דברים לא יחדל פשע". ובאבות פ"ג משנה י"ג איתא "סייג לחכמה שתיקה".

קצו. **משל אומר די לחכימא ברמיזא**. מקורו במדרש משלי כ"ב "מתלא אמר לחכימא ברמיזא ולשטיא בכורמיזא". ובזוה"ק בראשית דף כ"ו איתא "ודא איהו

רמז ולחכימא ברמיזא" ע"ש. בפי משפטים "או באגרוף" מתרגם אונקלוס "בכורמיזא".

קצו. **משנה מקום משנה מזל**. שגור בפי העולם וברי"ה דף ט"ז איתא "די דברים מקרעין גזר דינו של אדם צדקה, צעקה, שינוי מעשה, ויש אומרים אף שינוי מקום". ובב"מ דף ע"ה איתא "גי צועקין ואינן נענין וכו' איכא דאמרי דביש ליה בהאי מתא ולא אזיל למתא אחריתא".

קצח. **נוח לקנות שונא וקשה לקנות אוהב**. מקורו בילקוט ואתחנן רמז תתמה.

קצט. **ניתי ספר ונחזה**. שגור בפי העולם, ובקידושין דף ל' איתא "ניתי ספר תורה ואימנינהו".

ר. **נקמה היא אחד מששים בעולם הבא**. בספר גן רוה פ' ואתחנן ד"ה ומשלם כתב "שאייתא בליקוטי חבר בן חיים ששמע זאת מפי רבו הגאון החת"ס זצ"ל שאמרה משמיה דהגאון העצום מוה"ר דוד דייטש זצ"ל שאיתא בגמרא שנקמה אחד מששים בעולם הבא כי הנקמה מה שאדם רואה נקמתו בשונאיו זה התענוג הוא מעין עולם הבא" עכ"ל. ובספר מגדים חדשים ברכות דף נ"ז כתב על זה שלא נמצא כן בחז"ל וצ"ע. ועיין בספר המקנה קידושין דף מ'.

רא. **סוטה לא היתה ולא נבראה**. בספר ציוני פ' נשא ע"ש. בספר מגדים חדשים כתב על זה שלא נמצא כן בחז"ל, ובסנהדרין דף ע"א איתא בן סורר ומורה לא היה ולא נברא וכן עיר הנדחת וכן נגעי בתים אבל סוטה לא נזכר שם וצ"ע.

רב. **סוף גנב לתליה**. במדרש קהלת פרשה ז' איתא "לקיש לסטים בכיר לצלבים". ובספר בן סירא פ"כ איתא "הולך רכיל ולומד לשונו לדבר שקר סוף שניהם לתליה".

רג. **סכין מסוכן ביד חכם וכ"ש ביד שוטה**. נמצא בספר התשבי ערך סכין ע"ש.

רד. העולם טועים בזה שאומרים שהמאמר **שסעודת פדיון הבן נחשבת כפ"ד תעניתים** נמצא באיזה ילקוט או מדרש, ובאמת שאין נמצא מזה בשום מקום רק הוא נובע מאמרי פיו של אביו הוא הה"ק מוהר"ם זצ"ל מנעשכיו שאמר שבכל התורה כתיב כסף הפדוים ורק כאן כתיב כסף הפדוים שהוא אותיות פ"ד יום לרמז על זה, עכ"ל הספר רשפי אש החדש פ' במדבר.

ובספר שדי חמד מערכת ס' כלל נ"ד כתב וז"ל בהיותי בעיר הקודש בירושלים ת"ו בשנת תרנ"ט הזמינו אותנו על פדיון הבן ולא הלכתי ואמרו לי שיש בספרים דסעודת פדיון הבן עולה במקום פ"ד תעניתים ואני לא הייתי יודע דבר זה, שוב ראיתי בספר שו"ת הד"ר סימן ט"ל שכתב שהעולם אומרים שסעודת פדיון הבן עומדת במקום פ"ד תעניתים כמנין אחה"ע כמו שמתענים בימי השובבי"ם עכ"ל, ונראה שאין מקור לדבר הזה רק שיחה נאה בפי הבריות עכ"ל.

רה. **סתם מקשן עם הארץ**. מליצה זו נמצאת בשו"ת חוות יאיר שאלה רי"ט, ובהגהות יעב"ץ על מבוא התלמוד דף מ"ה "והאשכנזים עושים בהפך ואומרים סתם מקשן עם הארץ" עכ"ל. ועיין תו' ראש השנה דף כו שטות להקשות וקל להבין.

רו. **עד שהעני זוכה לראות מפלת העשיר תצא נפשו תחלה**. במדרש איכה פ"ג סימן ז' איתא "עד דשמינה עביד קטין נפשיה דקטינה נפקית" ע"ש.

רז. **עיר שיש בה חזרים פטורין מן המזוזה**. כן הוא בפסקי תו' שבת סימן ק"ל. וכזה כתב ג"כ בהגהות מיימונית הלכות מזוזה פ"ז בשם ירושלמי ע"ש וכתב על זה בגליוני הש"ס סוף שבת זה חידש ולא ידעתי מקורו ושוב מצאתי בסמ"ג עשין עשה כ"ג "יש אומר שיש בירושלמי עיר שיש בה חזרים פטורין מן המזוזה ואומר ריב"א נשתקע הדבר ולא נאמר כי בדק בכולן ולא מצא" עכ"ל.

רח. **עצם א' יש באדם הנקרא נסכא או לוז של שדרה שממנו נברא האדם לעתיד**. מהרש"א סנהדרין דף צ"ב ובהגהות הגאון ר' ישעיה פיק כתב על זה בש"ס שלנו לא מצאתי עכ"ל אולם נמצא במדרש בראשית פרשה כ"ח סימן ג' "מהיכן הקב"ה מציץ את האדם לעתיד לבא א"ל מלוז של שדרה" והובא בתו' ב"ק

דף ט"ז ד"ה והוא ע"ש ועיין זוה"ק פ' תולדות דף קל"ז. ועוד בזה"ק פרשת שמות דף כ"ח ובפרשת פנחס דף רכ"ב.

רט. **עשיר יש לו מזל**. זה מאמר מפורסם בעולם, ומקורו ברשב"ם פסחים דף קי"א "את רב פפא שעתא קיימת לך. שעשיר אתה ויש לך מזל טוב ולא תיזוק" עכ"ל.

רי. **עתידה ארץ ישראל שתתפשט בכל העולם**. לשון זה נמצא בספר ארץ חמדה להמלבי"ם סוף במדבר. "עתידה ירושלים להיות כארץ ישראל וא"י ככל העולם כולו". פסק"ר פ' דשבת ור"ח וילקוט ישעיה רמז תק"נ. ועיין רש"י זכריה י"ד "שתגיע ירושלים עד סוף העולם" ועיין ספרי ריש דברים.

ריא. **עתידה עבודה שתחזור לבכורות**. אוה"ח הקדוש פ' במדבר ג' בפסוק והיו לי הלויים בשם רז"ל. וכתב על זה בספר פרדס יוסף החדש בשם ספר בית אב שהגאון רי"ז מבריסק זצ"ל אמר שלא נאמר דבר זה בחז"ל ולא יתכן הדבר שתחזור העבודה לבכורים עכ"ל. ועיין בספר הגלגולס פרק כ"ה והוא לרבינו האריז"ל, ועיין בספר שם הגדולים אות ג' וכתב שם "שעתידה עבודה שתחזור לבכורים".

ריב. **פשוט נבילתא בשוקא ואל תצטרך לבריות**. ובפסחים דף קי"ג איתא "פשוט נבילתא בשוקא ושקיל אגרא ולא תימא כהנא אנא וגברא רבא אנא וסניא בי מילתא".

ריג. **פתחו לי פתח של תשובה כחודה של מחט ואני פותח לכם פתח כפתחו של אולם וכפתחו של היכל**. אמרי אמת לפסח בשם חז"ל וכן הוא עוד בשאר ספרים אולם במדרש שיר השירים פ"ה סימן ג' איתא בזה"ל "פתחו לי פתח של תשובה כחודה של מחט ואני פותח לכם פתחים שיהיו עגלות וקרונות נכנסות" ועיין סידור רבינו יעב"ץ סדר תשליך "פתחו לי פתח כחודו של מחט ואני אפתח לכם פתח כפתחו של אולם". ועיין תפארת שלמה פ' ויצא שאמרו חז"ל "פתחו לי פתח כחודה של מחט ואני אפתח לכם כפתחו של אולם" ולא אמרו כפתח אחר ע"ש.

ריד. **צדיקים ממנום חביב עליהם יותר מגופם**. חולין דף צ"א. וכתב במהרש"א כדרך שאמרו ת"ח מדקדקין על פחות משה פרוטה עכ"ל. וכתב על זה ברש"ש שם וכזה כתב ג"כ בב"ב דף ט"ו בד"ה איוב וותרן וכו' ואנכי בעניי לא מצאתיו בגמרא ובמדרשים עכ"ל. ועיין בספר החיים סי' גאולה וישועה סוף פ"ב כי הקמצא שהוא רמז לת"ח שאין פרנסתו מצויה שצריך לדקדק בפחות משה פרוטה ולקמץ וכו' ע"ש. בעירובין דף ס"ב ועוד מקומות בשי"ס איתא בן נח נהרג על פחות משה פרוטה.

רטו. **צורת יעקב חקוקה בכסא הכבוד**. במדרש פ' ויצא את הוא שאיקונין שלך חקוקה למעלה עולים למעלה ורואים איקונין שלו ויורדים למטה ומוצאים אותו ישן. ועיין חולין דף צ"א עולין ומסתכלין בדיוקנו של מעלה ויורדין ומסתכלין בדיוקנו של מטה. ועיין עוד בפייט של מוסף ליום ב' דר"ה תבנית תם יפן חקוק בכסא. ועיין מדרש במדבר פרק ד' ריש סימן א' "אמר הקב"ה ליעקב הרבה אתה יקר בעיני שכביכול קבעתי איקונין שלך בכסאיי". ובאבן עזרא פ' האזינו ל"ב פסוק ח' "צורת יעקב אבינו חקוקה בכסא הכבוד, והוא סוד גדול".

רטז. **צרה קוראה לחברתה**. נמצא ברש"י תהלים מ"ב פסוק ח' תהום אל תהום קורא.

ריז. **צרת רבים חצי נחמה**. במדרש פ' דברים ב' סימן כ"ב "כל צרה שהיא של יחיד צרה, שאינה של יחיד אינה צרה". ועיין ספר החינוך מצוה של"א "מאמר החכם צער רבים הוא נחמה". ועיין מלאכת מחשבת פ' תבא "כאשר יאמר משל הקדמוני צרות רבים חצי נחמה, עוד שם טובת רבים חצי יגון".

ריח. **קבל את האמת ממי שאמרו**. לשון כזה נמצא בהקדמת הרמב"ם לשמונה פרקים וז"ל "שמע האמת ממי שאומרו".

ריט. **קדיש שהיתום אומר**, לא נזכר בשי"ס ולא בירושלמי. ועיין יבמות דף ס"ה ההוא אתתא דאתיא קמיה דר' נחמן אמרה ליה בעיא הך אתתא חוטרא לידה ומרה לקבורה ע"ש ולא אמרה בעינא מי שיאמר קדיש לתועלת נשמתי מוכח שלא היה נהוג עוד בין העם. אמנם מוזכר במסכת סופרים בפ' י"ט ובזה"ק

פ. ויחי דף רל"ח. כל זה לשון הספר נפש חיה או"ח סימן קל"ב ע"ש. ועיין סוטה דף מ"ט "עלמא אמאי קא מקיים אקידושא דסידרא ואיהא שמיה רבא דאגדתא". ועיין זוה"ק פרשת משפטים דף ק"ה "יתגדל ויתקדש שמיה רבא אמן יהא שמיה רבא מברך". ועיין מסכת ברכות דף ג' ע"א "בשעה שישראל נכנסים לבתי כנסיות ולבתי מדרשות ועונין יהא שמיה הגדול מבורך הקב"ה מנענע בראשו". והמקור הראשון לקדיש הוא במסכת סופרים פרק י"ט. והרמב"ם בהלכות אבל לא הזכיר קדיש, וגם הב"י בשו"ע לא הזכירו.

רכ. **קול המון כקול שדי**. לא נמצא בתנ"ך, והובא במדרש שמואל פ"א קי"א, ונמצא בהשיר של ר' שמואל הנגיד אלקי עוז ע"ש.

רכא. **ר' חייא נפיק לקרייתא חזי דמחללין מעצרתא אמר למחר אכתוב בפתקא אל תקרי עצרת תהיה לכם אלא עצרת תהיה לכם**. בספר פנינים יקרים לקוטי הש"ס שכן הוא בירושלמי. וראיתי בשם הה"ג ר"ז מרגליות לפרש ע"פ דאיתא במגילה דף כ"ד א"ל רבי חייא לר' שמעון בר רבי אלמלי אתה לוי פסול אתה מן הדוכן משום דעבי קלך אתא א"ל לאבוה אמר ליה זיל אימא ליה לר"ח כשאתה מגיע אצל וחכיתי לך המסתיר פניו. בישיעה ח' ל"א, נמצאת מחרף ומגדף. וברש"י שהיה קורא לחתיין ההיין ונראה כאומר והכיתי ע"ש וא"כ לא היה יכול לדרוש בעל פה עצרת תהיה לכך אמר למחר אכתוב בפתקא עכ"ל. וראיתא בספר מצווה ועושה דף רפ"ג שהה"ג ר' חיים קניבסקי שליט"א אמר על זה שלא נמצא כלל ירושלמי כזה גם איתא בתו' שם דכשהיה מתכוין לקרות החיית היה קורא אותה שפיר על ידי טורח אבל לא היה בקל עכ"ל. ובשם הגדולים להח"ק ר' אהרן וואלדן זצ"ל מביא דבר זה ומסיים חפשתי בירושלמי ולא מצאתי.

רכב. **ראשון שבגנבים הוא גונב דעת הבריות**. נמצא במכילתא משפטים פייג ובתוספתא ב"ק פרק ז' ה"ג.

רכג. אמר החכם **רבוי העושר מזיק לנפש כרבוי הדם לגוף**. לשון רבינו בחיי ריש פ' צו. ומפורש כן בפסוק משלי ט' "ראש ועושר אל תתן לי וגו' פן אשבע וכחשתי ואמרתי מי ד' ופן אורש וגנבתי ותפשתי שם אלקי".

רכד. **רבותינו אמרו במדרש אסור לאדם לשהות ג' שעות וכפיו פרוסות השמים**. רמב"ן פ' בשלח י"ז י"א. ובשו"ת באר שבע ד"ף קי"א כתב שכן איתא בגמרא. אולם הה"ג ר' ירוחם ליינער זצ"ל כתב במאמר זוהר הרקיע שלא נמצא זה לא בגמרא ולא במדרש רק בספר הבהיר לרבי נחוניא בן הקנה סוף סימן מ"ט.

רכה. **רוב ליצנות הוא בעת שישבו לשתות יין**. הגר"א במשלי א' בפסוק לץ היין הומה שכר וכל שוגה בו לא יחכם. ועיין תנחומא פרשת שמייני "היין מביא את האדם לכל עבירות שבעולם לזנות ושפיכת דמים ולגניבה" ע"ש.

רכו. **רוב שחוק סימן השוטה**. נמצא במבחר הפנינים שער מ"ב כ"ג.

רכז. **רצונו של אדם זה כבודו**. ספר חסידים סימן קנ"ב ואפילו לכיבוד אב ואם. ובירושלמי פאה פ"א איתא הואיל והיא רצונה היא כבודה. ועיין תוס' קידושין דף ל"א ד"ה איסתייעא מילתא. ועיין שלטי הגבורים שם "אם היו אביו ואמו מוזגין לו את הכוס יקבל מהן שרצונו של אדם הוא כבודו".

רכח. **רשעים מלאים חרטה**. מובא בשבט מוסר פכ"ח בשם חז"ל ע"ש ולא נודע מקורו, וכן הוא בספר התניא פרק י"א "ועל זה אמרו רז"ל רשעים מלאים חרטות" ע"ש. ועיין נדרים דף ט' "כשהן תוהין נוזרין וכשהן מטמאין מתחרטין".

רכט. **שאלת חכם חצי תשובה**. מאמר שגור בפי העולם ונמצא במגדל עוז הלכות תשובה פרק ה'. ובספר מבחר הפנינים א"ג איתא שאלת חכם חצי החכמה מובא בשו"ת חוות יאיר סימן ק"ס.

רל. **שבעים פנים לתורה**. לא נמצא בש"ס אבל נמצא במדרש פ' נשא י"ג סימן ט"ו "שבעים שקל בשקל הקדש, למה, כשם שיין חשבנו שבעים כך יש שבעים פנים בתורה". וכזה איתא בזוה"ק בראשית דף מ"ז "ויכלו השמים והארץ וכל צבאם, אליו פרטי ואפיו דאורייתא שבעים פנים לתורה". ועיין עוד תיקוני זוה"ק תיקון כ"ח "לא עשה כן לכל גוי, כן בגימטריא יין, שבעין אנפין דאורייתא" ע"ש ועיין סנהדרין דף ק"ג "ת"ר מנשה היה שונה חמשים וחמשה פנים בתורת כהנים

כנגד שני מלכותו, אחאב שמנים וחמשה פנים, ירבעם מאה ושלושה פנים. ועיין נדרים דף מ"א "רבי מתני הלכתא בשלשה עשר פנים".

ועיין של"ה הקדוש מסכת שבועות פ' תורה אור סימן ב' "ובזה יובן היטב דברי רז"ל שאמרו מ"ט פנים לתורה, ובמקום אחר אמרו שבעים פנים לתורה, ובמקום אחר אמרו על כל קוץ וקוץ תילין תילין של הלכות וכו'" ע"ש. ועיין מגיד מישרים פ' צו "עוד אמר לי לא תקשי לך דבקצת דוכתי אמרו שבעים פנים לתורה ובדוכתא אחרינא אמרו מ"ט פנים טמא ומ"ט פנים טהור דהא כיון דכל ספירא כלילא מעשרה אשכח דז' ספירות הבנין סלקין לשבעים ומגו דכל ספירה כלילן בה ז' ספירות הוו להו ז' ספירות הבנין ז' פעמים ז' דאינן מ"ט לקבל מ"ט שערי בינה שהשיג משה רע"ה".

רלא. **שוטה אחד יכול להקשות מה שלא יוכלו אלף חכמים לתרץ.** תורת הקנאות לרבינו יעב"ץ מ"ב. ולסיים המאמר בדבר טוב דאיתא במשנה עדיות פ"ה מוטב לי להקרא שוטה כל ימי ולא ליעשות שעה אחת רשע לפני המקום.

רלב. **שוטה אינו מרגיש.** נמצא בספר מבחר הפנינים שער המוסר. ודומה לזה נמצא בשבת דף י"ג "אין שוטה נפגע". ועיין רש"י נדה דף ג' "שוטה שאינה מבינה להרגיש".

רלג. **שיחת חולין של ת"ח שקולה כנגד כל התורה.** כן הוא מפורש במדרש משלי פרשה א' "אמר ר' לוי אפילו שיחת חולין שלהן שקולה כנגד כל התורה" ע"ש וזה חידוש נפלא ואפשר לומר שתיבת כל הוא לאו דוקא וראיה לזה שלא אמר כנגד כל התורה כולה ומצינו בשי"ס בהרבה מקומות הלשון בכל התורה כולה. ברכות י"ג, מגילה י"ח, גיטין נ"ט, סוטה ל"ו, ב"ב ק"ל. ובמדרש בהרבה מקומות ודו"ק ועיין גיטין דף ח' דס"ל לר' שמעון דכל הוא לאו דוקא. ועיין רש"י שבועות דף ל"ז דכל הוא לאו דוקא, וכזה עוד בתו' שבועות ד"ף מ'. ובפרק חלק "כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב" ומסיים "ואלו שאין להם חלק". ועיין מסכת ביצה דף ט"ו "מעשה ברי"א שהיה דורש כל היום כולו" ע"ש, וכתב בפתח עינים שאין רוצה לומר כולו ממש אלא רובו ככולו ע"ש. ועיין עוד במסכת מנחות דף

ס"ה "כולהו סנהדרין נמי ידעי בשבעים לשון" ובתוספות ד"ה ויודעים "כולהו סנהדרין לאו כוליה ממש".

רלד. **שיכור כולי עלמא דיליה.** שגור בפי העולם ולא נמצא בחז"ל ולא בספרי ראשונים ואחרונים ועיין יומא דף ע"ה כל הנותן עינו בכוסו כל העולם כולו דומה עליו כמישור.

רלה. **שינה בשבת תענוג.** מקורו הוא בילקוט ראובני פרשת ואתחנן והוא ראשי תיבות של שבת.

רלו. **שכינה מדברת מתוך גרונו של משה.** וכבר עמדו הרבה למצא מאמר זה בחז"ל ולא מצאנו, אולם דומה לזה איתא בזוה"ק פ' פנחס דף רל"ב "שכינתיה מדבר על פומיה דמשה". ועיין תפארת ישראל יומא פ"ו סימן כ' "כשהיו שומעים שם המפורש יוצא מפי כהן גדול שיצא מעצמו דשכינה מדברת מתוך גרונו היום" עכ"ל. ועיין תיקוני זוה"ק סוף תיקון ל"ח יש לפרש עם זה הא דכתיב בפי בהעלתך הרק אך במשה דבר. ולא כתיב למשה דבר כיון ששכינה מדברת מתוך גרונו.

רלז. **שלשה שקרו ונחלו עוה"ז ועוה"ב, רחב, ומילדות, וגבעונים, ושלשה אמרו אמת ואבדו עוה"ז ועוה"ב, מרגלים, ודואג, ובני רימון הבארת.** בפרקי דרבינו הקדוש. אולם בקונטרס לקט שושנה מביא הנוסח "שלשה אמרו אמת ונאבדו מן העולם, נחש, מרגלים, ודואג האדומי" ע"ש. וכן הוא ברמב"ן פ' בראשית ב' פסוק ט' "נחש, ומרגלים, ודואג האדומי הברותי ע"ש".

רלח. **שמחת תורה.** לא נזכר שם זה על יום טוב האחרון של סוכת לא בשי"ס ולא בירושלמי ולא במדרש. אבל נזכר בזוה"ק פרשת פנחס דף רנ"ו וז"ל ונוהגין למעבד ישראל עמה חדוה ואיתקראות שמחת תורה ומעטרין לס"ת בכתר דיליה רמז ס"ת לתפארת שכינתא עטרת תפארת עכ"ל.

רמ. **שקולה שבת כנגד כל המצות.** כן הוא ברמב"ם הלכות שבת פרק ל'. וברש"י פ' שלח ט"ו פסוק מ"א כתב כן בשם ר' משה הדרשן ע"ש וכתב על זה בקונטרס מעט צרי אני מצאתי כן להדיא במדרש פ' בשלח כ"ה סימן ט"ז "לפי שהשבת שקולה כנגד כל המצות" ע"ש. ונעלם ממנו שכן מפורש בירושלמי ברכות פ"א הלכה ה' ובירושלמי נדרים סוף פ"ג "למען תזכרו רבי אומר זו מצות שבת שהיא שקולה כנגד כל מצותיה של תורה" עכ"ל.

רמא. **שקר אין לו רגלים.** נמצא בא"ב דר"ע. ובשבת דף ק"ד איתא "קושטא קאי שיקרא לא קא"י. ובילקוט בראשית רמז נ' איתא "אותיות של אמת בשתי רגלים ושל שקר ברגל אחד".

רמב. במשנה סוף עדיות. אין אליהו בא לא לרחק ולא לקרב אלא לעשות שלום בעולם שנאמר הנני שולח לכם את אליהו הנביא וגו' והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם. וכתב בתוספות יו"ט שם ונראה לי דמהכא רגילין לומר **דתיקו שאמרו בגמרא היא נוטריקון תשבי יתרץ קושיות ואבעיות** עכ"ל. ולא גילה לנו ממי יצאו הדברים. ובספר פתח עינים מנחות מ"ה הקשה הלא אליהו היה שכיח במתיבתא דתנאים ואמוראים ועד אחרון גם בימי מר יוסף גאון כמו שכתב בתשובות רבינו שרירא גאון ואמאי לא פשיט כל תיקו שבתלמוד ותירץ שאלהו יש לו כמה בחינות וכשהיה נגלה לרבותינו היה בבחינה אחת ובאותו הבחינה לא אפשר ליה לפשוט התיקו שבש"ס אבל כשיבא לעתיד יהיה בכל בחינותיו אז פושט והולך הכל עכ"ל. ובלחם שמים כתב על דברי התו' יו"ט שזה הבל כי אין יו"ד בתיבת תיקו. ועיין עין זוכר ערך תיקו.

רמג. **תכלית הידיעה שנדע שלא נדע.** מאמר ששגור בפי העולם ומקורו בספר בחינת עולם י"ג מ"ה.

רמד. **תעזבו את הפתאים אפילו מלהוכיח אותם שילכו בדרך הישר פן יטו אתכם להיות כמותם.** הגר"א במשלי ט' פסוק ו'.

רמה. **תשועת ד' כהרף עין.** לא נמצא בתנ"ך ושגור מאד בפי הבריות. ועיין מאור עינים סוף פרשת נשא "ותשועת ד' כהרף עין" ר"ל תשועת השכינה" ע"ש כל הענין. ובספורנו פ' מקץ מ"א "תשועת ד' נעשית כמו רגע".

וכאן המקום להודיע לכל, הגם שמצינו בספרי גדולי החסידות מאמרי חז"ל שאינם נמצאים אצלינו אל יחשוב הקורא שזה טעות ח"ו כי הם השיגו ברוח קדשם ממקום גבוה דברי חז"ל הגם שאינם נמצאים וכולם מרועה אחד ניתנו בסיני ודי בהערה זו.

א. בספר **אוהב ישראל** פרשת וישב כתב וז"ל דהנה איתא בגמרא בבא בתרא דף ע"ה עתידין צדיקים שיקראו קדוש. כי השתא נקרא הקב"ה קדוש ולעתידי יהיו כל הצדיקים נקראים בשם קדוש. ומקשה הגמרא האך יהיה נקרא הקב"ה לעתידי ומשני שם שהקב"ה יהיה נקרא לעתידי קדוש לעולם ועד עכ"ל וכתב על זה בספר דברי יואל פ' קדושים דף קכ"ג שלא נמצא הקושיא והתירוץ בגמרא ומסתמא עיניו ראו כן באיזה מדרש או גירסא כזו היה לו בגמרא עכ"ל.

ולברר קצת הענין עיין בספר קדושת לוי סוף פ' תשא וז"ל ונבאר פי' על מה שאמרו חז"ל ראש השנה דף כ"ד ראש ביי"ד אומר מקודש וכל העם עונין אחריו מקודש מקודש. הא דנקט ב' פעמים מקודש י"ל דאיתא במדרש פ' קדושים כ"ד סימן ח' משל למלך שהיו לו ג' כתרים ונתן ב' כתרים לבנו ואחד הניח לעצמו כן הקב"ה נתן ב' קדושת לישראל וקדושה אחת לעצמו ע"ש וידוע דג' קדושות הם כמו שיסודו בתפלה ובא לציון גואל קדיש בשמי מרומא עילאה. קדיש על ארעא עובד גבורתיה. קדיש לעלם ולעולמי עלמא דקדושה אחת הוא בשמים עליונים וקדושה ב' מה שעובד גבורות על ארעא וקדושה ג' מה שהוא חי וקים לעד וכו'. נמצא דב' קדושות של שמיא וארעא מסר ג"כ לצדיקים שהם פועלים ג"כ בשמים ובארץ אבל קדושה ג' שהוא יתברך חי וקים לעד זה לא שייך בצדיקים שהם בני אדם והם נפסדים ולכך כל העם עונין אחריו מקודש מקודש אבל ראש ב"ד דהוא הקב"ה אומר מקודש לבד עכ"ל, והיוצא מדבריו הוא כמו שכתב בספר אוהב ישראל ודו"ק כי קצרת.

ועיין בספר ראש דוד פ' קדושים שכתב כזה בשם מוה"ר ר' נפתלי כהן זצ"ל.

ב. בספר **נועם אלימלך** פ' תצוה כתב וז"ל מגילה נקראת בטי"ו רמז לפעול שתהא הסיהרא במילואה כמו שהיה אז בימי יהושע כדאיתא בגמרא ט"ו דורות וכו' ואמר התנא כרכים המוקפים חומה מימות יהושע בן נון קורין בטי"ו וכו'. ולזה רמז התנא במשנה אותם בני אדם הצדיקים המוקפין באחדות גמור כחומה קורין בטי"ו, ר"ל הם פועלים בקריאתם למלאות הסיהרא כמו בימי יהושע עכ"ל. ובש"ס לא נמצא דבר זה, ובמדרש במדבר י"ג איתא בימי שלמה היתה המלכות שלימה, וכן הוא בזוה"ק פ' יתרו דף פ"ה ע"ש אבל בימי יהושע לא נמצא גם במדרש. ועיין מדרש רבה פ' בא ט"ו סימן כ"ו החודש שלשים יום ומלכות שלכם שלשים דור הלבנה בראשון של ניסן מתחלת להאיר וכל שהוא הולכת מאירה עד ט"ו ימים וכו'. ועיין זוה"ק פ' ויקהל דף רט"ו יהושע דא איהו רזא דאשלמותא דסיהרא דאלין אתוון בן נון וכו' ע"ש.

ג. בספר **מנחם ציון** פ' נח כתב וז"ל עתיד הקב"ה לעשות מחול לצדיקים כדאיתא בתענית דף ל"א ואיתא במדרש שהמחול הזה יהיה בגיהנם שהוא מקום רחבת ידים. וצריך להבין איך יהיו הצדיקים יכולין לדור באהלי רשע ואין אדם דר עם נחש בכפיפה והאמת הוא שהצדיקים יבקשו רחמים על הרשעים וימחלו עונותיהם עכ"ל. וכעת נעלם מאתנו מקום המדרש הזה. ובגמרא מפורש שהמחול יהיה בגן עדן.

ד. בספר **ישמח משה** פ' וירא כתב וז"ל ועל פי זה א"ש דמיייתי הגמרא בסנהדרין דף צ"ז אין בן דוד בא עד שתתהפך כל המלכות למינות אמר רבא מאי קרא כולו חפך לבן טהור הוא. ופירוש רש"י כולו כלבן הארמי. וקשה טובא למה נקט דוקא לבן וכי לא היה רשע אחר בעולם, ועוד קשה מהו הלשון טהור הוא עכ"ל. וצ"ע כי לא נמצא כן ברש"י שלפנינו רק הלשון שם כשפשט הנגע בכל העור כך כשנהפכה כל המלכות למינות תבא גאולה עכ"ל, וכבר עמד על זה בילקוט הגרשוני סוף חלק ב' ע"ש ועיין תיקוני זוה"ק תיקון ע' דף קס"ט.

ה. בספר **מאור ושמש** ריש פ' תצא כתב וז"ל שאמרו חז"ל שאם הקדים תפלה של ראש לשל יד עבירה היא בידו וחוזר עליה מעורכי המלחמה עכ"ל, ולשון כזה לא נמצא בחז"ל כי בסוטה דף מ"ה איתא שח בין תפלה לתפלה עבירה היא בידו

וכו' ולא נזכר שם אם הקדים. ובירושלמי מעשר שני פ"ה ה"ה איתא אם הקדים תפלה של ראש לשל יד עבירה היא בידו ואין יכול להתוודות עכ"ל ולא נזכר שם שחוזר מעורכי המלחמה. ובמדרש שיר השירים פרשה ד' סימן ג' איתא שעלו מן הרחצה. שלא הקדים אחד מהם תפילין של ראש לשל יד שאלו הקדים אחד מהם לא היה משה משבחן ולא היו עולין משם בשלום ע"ש, עכ"פ כלשון של המאור ושמש לא נמצא בחז"ל.

ו. בספר **תולדות יעקב יוסף** פ' קדושים דף ק"ו כתב וז"ל דאמרו רז"ל בכל יום ויום יוצא בת קול ומכרזת שובו בנים שובבים וכו' ע"ש וכן בספר דגל מחנה אפרים ריש פ' ויקרא כתב וז"ל ע"פ ששמעתי מן אא"ז זצ"ל על הגמרא בכל יום בת קול יוצאת מהר חורב וכו' וביאר כי הביק היא הרהורי תשובה הבאים לאדם בכל יום ומי שיש לו דעת מבין הוא שזהו מן הכרוז שמכריזין שובו בנים שובבים עכ"ל. ונעלם ממני המקום שנמצא כן בגמרא אולם בזה"ק פ' נשא דף קכ"ו איתא בכל יומא ויומו כרוזא קארי ואמר עד מתי פתאים תאהבו פתי וגוי שובו בנים שובבים עכ"ל. ועיין בפתיחתא דאיכה רבה סימן כ"ה, ג' שנים ומחצה היתה השכינה יושבת על הר הזיתים ובת קול מכרזת ואומרת שובו בנים שובבים. ועיין מדרש קהלת פרק ז' שמעתי בת קול מצפצפת ואומרת שובו בנים שובבים. גם בקדושת לוי פ' חיי שרה ד"ה ואברהם זקן כתב "ויבואר בזה הגמרא בת קול יוצאת מהר חורב ואומרת שובו בנים שובבים".

ז. בספר **תפארת שלמה** לסוכות ד"ה או יאמר ולקחתם. כתב והנה כן מובא בגמרא לחד מ"ד עץ שאכל אדם הראשון אתרוג הי' עכ"ל. ובעניי כבר כתבתי בנר למאה עה"ת דף רפ"ח כי לא מצאתי בגמרא רק במדרש ב"ר פרשה ט"ו ובאס"ר פ"ח ר' אבא דעכו אומר אתרוג היה. ועיין רא"ש ריש פ"ב דשבת איכא מ"ד עץ שאכל אדם הראשון פשתן היה עכ"ל ולא נמצא בחז"ל.

ח. בספר **קדושת לוי** בליקוטים ד"ה איתא במדרש כתב צריך להבין מה דאמר בגמרא דהלכתא כמ"ד בשבעה בסיון נתנה תורה וכו' עכ"ל וכבר כתבתי בנר למאה על עניני חג השבועות דף ע"ט שלא מצאתי כן בגמרא רק אדרבה לאחר כל הת"ש שמקשינן שם לר' יוסי ורבנן איתא שם דרש ההוא גלילאי וכו' כמאן

כרבנן ע"ש גם בהרבה מקומות בש"ס מוכח דהלכה כרבנן ובלקח טוב פרשת בשלח ט"ז איתא הלכה כרבנן כמו שאמר בסדר עולם וכן הלכה וכן הדין וכן העיקר עכ"ל. גם רבינו בחיי פרשת יתרו י"ט כתב אע"פ שר' יוסי נימוקו עמו מכל מקום הלכה כרבנן ובסימן פ"ח שם כתבתי דבשנים עשר מקומות בש"ס מבואר דבששה בסיון ניתנה תורה ע"ש.

ט. בספר **בני יששכר** תמוז אב מאמר ג' סימן ב' כתב וזה לשונו דהנה אמרו בגמרא אחד מבני המשפחה שמת תדאג כל המשפחה נולד בן זכר באותה המשפחה נתרפאה כל המשפחה עד כאן לשונו. ולשון זה לא נמצא בגמרא. ובשבת דף ק"ו איתא אחד מן האחין שמת ידאגו כל האחין. אחד מבני חבורה שמת תדאג כל החבורה כולה. והמאמר נולד בן זכר באותה משפחה נתרפאה כל המשפחה לא נמצא כלל בש"ס דילן ומקורו הוא בירושלמי מועד קטן פרק ג' הלכה ז' ע"ש.

י. בספר **נועם מגדים** פ' ראה בדרוש לחג השבועות ד"ה א"י כתב והוא ע"פ מאמרם ז"ל תנו רבנן ב"ש אומרים נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא ובי"ה אומרים נוח לו שנברא וכו' ואמרנו להצדיק דברי בית הלל ע"ש וכזה כתב גם כן בריש פרשת בלק מקום יש בראש לקיים דברי בית הלל דנוח לו לאדם שנברא ע"ש וזה פלא כי לא נמצא בשום מקום בחז"ל שנחלקו ב"ש ובי"ה בזה.

ואגב בפרשת פנחס ד"ה לאלה. כתב מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה ולא מחשבה רעה וזה בישראל אבל בעמים להיפך והטעם כתב רבינו המהרש"א בחידושי אגדות משום דבכל מקום אזלינן בתר חזקת גברא דמעיקרא ובישראל כל ישראל בחזקת כשרות הן לזה ודאי כמחשבתו כן היה בודאי גומר ועושה זולת המניעה וזה במחשבה טובה ובבלתי טובה הוא להיפך ובעמים החזקה בבלתי כשרות וכו' עכ"ל ובעניי חפשתי במהרש"א ולא מצאתי כדברים האלה. אולם נמצא כזה בשלי"ה הקדוש פרק טהרת המחשבה ע"ש.